

33/h

1. VIII. 1942

MODRA PTICA LETO VII

LETO 1935/36

ŠTEV. 9

MODRA PTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 3. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 9. ŠTEVILKE

AVGUST

Vladimir Bartol: Konec pustolovščine

Božo Vodušek: Soneti

Maksim Gorkij: Dora

Josip Vidmar: Ivana Turgenjeva Pomladne vode

Zapiski:

Stefan Zweig o Erazmu Rotterdamskem
(*Peter Donat*)

Razno

KONEC PUSTOLOVSTVA

VLADIMIR BARTOL

1

Gospa Josipina Barany je hotela po kosilu pravkar leči, ko jo je vprašal Robert Breščak po telefonu, kdaj bi ji smel izročiti pismo njene nečakinje Darinke. Sprva je bila zaradi nepričakovanega poziva tako presenečena, da ni vedela, kaj bi odgovorila. Šele čez nekaj trenutkov se je zavedla, da je človek, ki jo je klical po telefonu, zaročenec njene sorodnice, ki ji je bila pisala nekoč že o njem in ji tudi povedala, da jo utegne nekoč obiskati. Opravičila se mu je zaradi svoje trenutne zmedenosti in ga prosila, da jo obišče ob petih popoldne.

Hotela se je nekoliko odpočiti, da bi se pokazala gostu v čim boljšem odsvitu. Bila je že precej blizu štiridesetim in ker je veljala nekoč za svojevrstno lepotico, je težko prenesla, če ji je kdo, posebno mlad moški, prisodil njena leta. Bila je že osmo leto vdova in nikakor še ni bila voljna, da bi položila pred mlajšimi vrstnicami svoje žensko orožje. Darinkin ženin je prav posebno vzbujal njeno radovednost. Vedela je, koliko si je rajnki oče prizadeval pregovoriti dekle, da bi se omožila. Toda vse je bilo zaman. Darinka je bila svojeglavo dekle, ki ji očitno noben moški ni bil dovolj dober. Snubci so se ob njenem hladu drug za drugim odtegnili in ko je potem njen oče nenadoma umrl, ji ni preostalo drugega, kot da sama prevzame vodstvo gradbenega podjetja. K sreči je bila kot inženir že preje pri očetu v službi in torej v vseh odgovarjajočih poslih doma. Toda kot ženska bi najbrže za dolgo ne mogla obdržati potrebnega ugleda. Kmalu nato je gospa Josipina zvedela, da se je bila zaročila z mladim arhitektom. In čez nekaj ur jo je čakala prijetna uteha, da si bo tega moža ogledala na lastne oči.

Kakor si je tudi prizadevala, vendar zaspati ni mogla. Preveč je bila vznemirjena in prehudo jo je mučila radovednost. Že pred četrto uro je začela s toaletto. Okopala se je, nadela si sveže perilo, si skrbno izpopolnila vejice na očeh in pordečila ustnice in lica. Sedela je pri toaletni mizici pred velikim, okroglim ogledalom in vprav segala po pudru, ko je pozvonilo. Skočila je pokoncu, da bi velela služkinji, naj pelje gosta v salon. Pri tem je zadela s kolonom ob miznico. Škatla s pudrom je odletela na tla in prah je zavil gospo v gost oblak.

Od jeze in živčne razdraženosti so ji prišle solze v oči. Lucija je vstopila in povedala, da gost že čaka v sprejemnici.

»Ali ste mu povedali, da še nisem gotova?« je obupano vzkliknila.

Brez besede je služkinja pobrala škatlo in odšla po cunjo, da pobriše raztresli prah. Gospa Josipina je naglo smuknila v pripravljeno obleko

z globokim dekoltejem, si popravila život in ramena in se še enkrat prav od blizu pogledala v ogledalu. Razmazala si je rdečilo na ustnicah, si naravnala nogavice, naglo zdrdrala Luciji nekaj navodil in odhitela v salon.

*

Robert Breščak je sedel v naslanjaču in listal po albumu s fotografijami. Ko je gospa Josipina vstopila, ji je naglo prišel naproti in ji poljubil roko. Drug drugega sta zajela s pogledom, sedla sta in medtem ko je gospa čitala pismo svoje nečakinje, ji je Breščak pripovedoval, kar bi jo utegnilo zanimati.

Gospej Josipini je bil Breščak na prvi pogled všeč. Ni bil niti majhen, pa tudi ne velik, in ne moglo bi se trditi, da je bil naravnost lep. Čelo mu je bilo morda malo preveč naprej pomaknjeno, nos pri korenu rahlo upognjen. Oči je imel zelenkastoplave, obrvi goste in temne. Kakor je bil sicer blede, mu je vendar na licih trepetala rahla rdečica. Na enem izmed njih je imel majhno, črno bradavico, ki pa je učinkovala bolj kot lepotna mušica, kakor pa da bi odbijala. Usta so bila lepo zarisana; kadar je govoril, jih je nekoliko zapotegnil, in če se je smejal, se je prikazal na njih izraz lahne ironije. Kljub temu je imel na sebi nekaj od onega, s čimer se pridobivajo srca. Govoril je naravnost in brez ovinkov, kakor govorijo ljudje, ki so si sami sebe svesti in se nikogar ne boje. Imel je približno štiri in trideset let in slabo življenje in kretanje v najrazličnejših družabnih plasteh sta v njem razvila smisel za nekakšen jedek humor.

Vse to je prihajalo gospej Josipini do zavesti, ko se je razgovarjala z njim. Z ženskim instinktom je pogodila, s čim mu more trenutno najbolj ustreči; šla je v svojih spominih nazaj in mu z besedo obnavljala celo mladost njegove izvoljenke. Medtem je bila Lucija servirala čaj in Breščak si je na gospejino prigovarjanje krepko nalil vanj ruma. Postajal je bolj in bolj zgovoren, gospejino tovarštvo pri kajenju mu je povečalo občutje domačnosti in kar nerad se je vdajal misli, da se bo moral skoro posloviti.

Kljub temu ga je nenadno povabilo, naj ostane pri njej na večerji, vrglo nekoliko iz tira. V mestu je bil popolnoma tuj, kopica novih vtisov ga je bila rahlo utrudila in tako je bil pri sebi sklenil, da bo večerjal v hotelu, kjer je odložil, in tam tudi pisal pismo Darinki. Skušal se je izgovoriti, toda gospa je vztrajala pri svojem.

»Saj sva vendar na pol že v žlahti,« je dejala smejé. »To bi me Darinka pogledala, če bi slišala, da sem vas sprejela kakor tujca.«

In ko je opazila, da se ne brani alkohola, je vzela dva kozarčka in natočila konjaka. Bolj in bolj se je Breščak čutil kakor maček na toplem; in ker že dolgo ni poznal lastnega doma, se je najbolj udomačil tam, kjer mu je okolica vzbujala največje ugodje in občutje udobnosti. Tako je naposled z nekim tihim notranjim zadovoljstvom sprejel povabilo.

*

Gospa je odšla, da bi pripravila vse potrebno. »Medtem si lahko ogledate knjižnico,« je bila prej še dejala.

Breščak je začel ogledovati knjige. No, kaj posebnega ni videl tam. Poleg običajnih, lepo vezanih in razvrščenih tujih klasikov je bilo polno lahke, zabavne, zvečine erotične literature, galantnih romanov in pikantnih

memoarov. Tiho se je zahahljal. »Najzabavnejše stvari so gotovo skrite kje drugje,« si je rekel.

Potem je sédel v naslanjač, si natočil konjaka in prižgal cigareto. Prijeten vonj po parfemu je bil še ostal za gospo in nenadoma se mu je zablislilo, da utegne biti njegovo bivanje v tem tujem mestu nemara zabavnejše, kot si je bil spočetka predstavljal.

Večerja »in duo« s teto njegove izvoljenke! Ali ni to tako rekoč že košček doma? Ko je bil pred desetimi leti na tehniki diplomiral, si pač ni bil mislil, da bo moral tako dolgo kolovratiti sam, brez lastnega ognjišča, po svetu.

Na tisti čas se ni posebno rad spominjal. Zadnja leta svojih študij se je bil zapletel v intimne vezi z nekim dekletom, prav za prav po neumnosti ali boljše: iz lastne slabosti. Dve leti mu je bila Brigita skoraj povsod za petami in naposled, v nekem šibkem trenutku, je nenadoma kapituliral. Bila je nekaj let starejša od njega in razen bujnih oblik ni imela ničesar, kar bi ga bilo privlačevalo. Po tipu je bila nasprotje od onega, kar je terjal njegov okus. Bila je precej velika, močna in izrazita črnka. Pod nosom ji je poganjal gost, teman puh in zdelo se mu je, da ji utegne nekoč tudi še zrasti brada. Bila je samostojna, premožna in imela je nezakonskega otroka. Od prvega trenutka ga je odbijala, vendar je čutil nasproti njej neko posebno slabost. In ko se je bil nekoč napil, jo je peljal na svoje stanovanje in tako se je potem začelo. »Posojala« mu je denar in ko je končal študije, je zahtevala, da bi se z njo poročil. Odklonil je. Tedaj so pritiskali nanj njena žlahta, sodnija in celo univerzitetna oblast. Eden od njegovih prijateljev je dejal, da bi bila njegov odpor in njegova borba za ohranitev svobode vredna pomembnejše stvari. Izmaknil se je, toda v družbi je bil onemogočen. Diskreditiran in osramočen je zapustil mesto.

Dve stvari sta od tedaj uravnavali smernice njegovega življenja. Prvič neugodno počutje v poklicu, v katerem se je bil izšolal, kot so mu očitali, z denarjem ženske, in drugič krčevit odpor proti slehernim vezem. V službi ni mogel prenašati odvisnosti od šefov, in žensk, ki bi ga utegnile prikleniti nase, se je izogibal. Poizkusil se je v vsem: bil je bančni uradnik, žurnalista, pisar pri zakotnem advokatu, delavec v tovarni, kosec na kmetih in polir pri gradbenem podjetju. Naposled se je hotel dati aktivirati kot častnik, pa je padel pri sprejemnem izpitu.

To razgibano in neurejeno življenje mu je vtisnilo svoj poseben pečat. Kakor vsi tisti, ki »ne čutijo nad seboj nikogar, razen policije in neznanega neba«, cigani, klateži in pustolovci, pa tudi samotarji in oni, ki jih je življenje potisnilo na glavo množicam in človeštvu, — je bil i on, če že ne naravnost vraževeren, pa vsaj fatalist in prepričan, da urejujejo svet in življenje poleg znanih silnic še neki nekontrolabilni činitelji, ki jih je pod skupnim imenom nazival »usodo«.

Za te vrste pojav je smatral svoje srečanje z Brigito. V prvotnem odporu, ki ga je vzbujala v njem, je videl zdaj svarilo, ki pa ga ni bil takrat pravočasno upošteval. V to vrsto dogodkov je prišteval tudi konec svoje prve ljubezni, od takrat, ko še ni bil maturiral, — konec, ki ga je bila povzročila prijateljica njegovega dekleta, Betka. Neki popoldan so šli vsi trije na sprehod in z Betko sta spremila njegovo dekle domov. Potem je Betka v šali predlagala, da bi šla sama krogat. Tudi on je v

šali pristal, toda iz šale je postala resničnost. Proti svoji volji je prebil večer z njo, proti svoji volji jo je peljal skozi park in proti svoji volji jo je objemal in poljubljal. Natančno se je še spominjal: ves čas je čutil proti vsemu temu odpor. In vendar je odjenjal iz neke nerazumljive slabosti. Seveda je Betka vse povedala in njegovo dekle ga je zapustilo.

Nekaj podobnega sta imeli Brigita in Betka med seboj. Nista mu ugajali in kljub temu jima je zapadel. V njem je morala biti šibka točka, na katero so umele prav te vrste ženske pritisniti. In pri obeh njegovih »padcih« je bil hvalevredni posrednik — alkohol.

*

Tok njegovega življenja se je do temeljev izpremenil, ko je spoznal Darinko Domjanić. Ko ji je bil oče umrl, je potrebovala pri podjetju arhitekta in neki znanec ji je priporočil Breščaka. Ta se je spočetka branil, da bi se vrnil k svojemu prvotnemu poklicu. Potem se je pa vendarle premislil in se šel predstaviti Darinki.

Kadarkoli je sedaj razmišljal o tem svojem srečanju, se mu je zdelo, kakor da bi bil doživel pravljico. Videl se je, kako je v ponošeni obleki in s klobukom v roki stopil v lepo opremljeno pisarno, s tajnim uporom zoper svojo morebitno bodočo šefico v srcu. Toda komaj sta bila izmenjala par besed, se je med njima stvorila neka prav posebno prirčna vez, ki se je od dne do dne stopnjevala. Pripovedoval je svoji mladi predstojnici o svojem življenju, s skoraj predrzno prostodušnostjo opisal svojo borbo z Brigito, se smejal bedi in prostaštvu, skozi katera je brodil, in si tako nevede pridobil njene simpatije. Da ne bi po nepotrebnem zapravljala delovnega časa, sta začela zahajati zvečer v kavarno, kino ali gledališče, jemala skupne plesne ure in se naposled neko noč znašla pred vežo njenega stanovanja v vročem objemu.

Breščaku je bila Darinka od vsega početka nenavadno všeč. Občudoval je na njej vse: njene po prirodi nakodrane rjave lase, ki so po malem prehajali v rdečkasto, njene velike, pametne rjave oči, njen tanki, fini nosek in rdeče, srčasto zarezano ustnice. Kadar je sedela pri svojih načrtih, je nosila velika, črnoobrobljena očala, ki so vzbujala nehote rešpekt. Toda zvečer, ko sta se sestajala zunaj urada, je bila videti kakor mala lepa deklica, zaupna in plašna obenem.

Odkar je bil prelomil z Brigito, ni bil nikoli več razmišljal o poroki. Tudi z dekleti, s katerimi se je shajal, ni nikoli govoril o njej. Vse, ki so s tem pri njem računale, so se urezale. Vajen je bil, da si je pridobival ženske z ljubeznijo za ljubezen. Tudi pri Darinki ni imel drugih namenov, oziroma pravilneje, nič si ni belil glave s kakršnimi koli načrti. Vse, kakor je prišlo, je prišlo samo po sebi. Ko ji je neki večer predlagal, da bi si šla z njim ogledat njegovo stanovanje, in mu je brez oklevanja tudi zares sledila, in ko se mu je nato, čeprav neizkušena, brez pridržka predala, je bil od njene zaupljivosti in prostodušnosti tako očaran, da ni vedel, s čim bi ji pokazal svojo hvaležnost. Nič drugega mu ni prišlo na misel, ko da ji je predlagal, da bi se poročila. Še dolgo potem ga je bilo sram nerodnih besed, s katerimi jo je, edino v življenju, zasnubil. Pozneje sta se o tem podrobno pogovorila in izmenjala tudi zaročna prstana.

*

Vse do takrat je bil trdno prepričan, da ga zasleduje posebno zlá usoda. Njegovo srečanje in zbližanje z Darinko mu je to prepričanje popolnoma izprevrglo. Zazdelo se mu je, da se je bil iztrgal Brigiti in se potepal potem toliko let brez pravega poklica po svetu samo zato, da bi si lahko ohranil svobodo, ki mu je prinesla ne le idealno nevesto, marveč tudi prekrasen položaj. Darinka je bila bogata, bila je inženir in je po očetu prevzela cvetoče gradbeno podjetje. Potrebovala je novega arhitekta in potrebovala je tudi moža. Oboje je našla z njim v eni osebi. Bilo je naključje, kakor jih čitamo samo v bajkah. V vsem je videl zdaj prst usode, ki ga je privedel v tako čudovit pristan. Še prav posebno je bil vesel, da je imel toliko slabega za seboj. »Sijajno!« si je govoril. »V začetku življenja sem si vzel debel predujem na vse zló, ki mi je bilo namenjeno, akcije sreče pa sem si še vse prihranil.«

Toda kljub nezaslišani sreči, ki jo je pri tem občutil, in kljub velikemu veselju do dela, kakršnega do takrat ni poznal, se je še zmerom oglašalo v njem nekakšno neugodno počutje, ki ga je bil v teh poslednjih desetih letih tako dobro spoznal. Dá, dokler je imel poleg sebe Darinko, tako dolgo je bil brez pridržka srečen. Toda kadar je bil sam, posebno zvečer, ko se je vračal v svoje hladno samsko stanovanje, ga je nekako čudno zbolelo pri srcu; čutil je, kakor bi bilo v njem nekaj razglašeno, nekakšen moten instinkt se je oglasil v njem, ki ga je bil po dolgoletnih izkušnjah označil kot »neubranost med njim kot poedincem in med vesoljnim redom«. Bilo mu je v takih trenutkih, ko da bi pot, ki jo je ubral, ne bila v skladu z njegovo pravo naravo, ko da je krenil s smeri, ki mu je bila po usodi določena. Vsi razumski in vsi srčni razlogi so govorili za to, da je zdaj v igri življenja zadel najvišji dobiček. Kljub temu ni potihnila v njem zavest neubranosti in zmerom znova ga je obhajalo grozničavo občutje, kakor da njegove poti še ni konec in da se utegne vse še preobrniti. Ob takih prilikah se je zmerom spominjal prekrasnega poletnega jutra na deželi. Šel je čez polje — pravkar je zapuščal kmeta, pri katerem je bil teden dni za kosca —, v žepu je imel pest drobiža in pred seboj ničesar razen negotove bodočnosti. Vse temne sence so se razbežale in v njem je bila čudovita radost. Natančno je čutil, kako je njegov utrip souglašen z utripom vsega, kar ga je obdajalo, in tisti trenutek ni ničesar pogrešal. Doživel je popolno »ubranost med seboj in vesoljnim redom«. — In nikakor ni mogel razumeti, zakaj ni tudi zdaj v njem iste harmonije.

Tega občutja neubranosti ni mogel premagati z razumskimi razlogi. Navsezadnje bi bil nesoglasje v sebi že kako prebolel, da ni imelo neke zoprne vztrajnosti, s katero je neprestano brnelo nekje na dnu kot mučen disakord in izrabilo sleherno priliko, ko je bil sam s seboj, da mu je prodrlo v zavest. Tekom let je spoznal en sam lek, ki je bil kos tej boleštni razglašenosti: alkohol. Zato je po navadi, preden je šel zvečer spat, stopil še v kako pivnico in zvrnil vase dva, tri kozarčke žganja. Pri tem se mu je zameglila strahotna jasnost, s katero je sicer motril vse okrog sebe, obšlo ga je motno občutje, da je itak vseeno, kar počne, in z nekakšnim izzivalnim, veselo vražjim sarkazmom je gledal tedaj v bodočnost. Prihodnje jutro se je tolažil, da bo drugače, ko bosta z Darinko poročena in bosta imela svoj dom; in ko sta se potem videla v pisarni ali na stavbišču, je bil spet popolnoma srečen. »To je konec moje pustolovske poti,« si je vzradoščen ponavljal.

Posebno močan je bil ta občutek neubranosti to poslednje jutro, ko se je peljal ure daleč z vlakom, zmerom bolj se oddaljujoč od svoje neveste, ki je pomenila zanj srečo in mir. Najprej je videl gozdnata brda in z goščo obrasle goré, potem široka, zmerom bolj široka polja, ki so naposled postala pogledu brezbežna. Križali so reke, vlak je zdrdral čez mostove, hušknili so mimo vasi in mest in zmerom bolj ga je prevzemalo občutje vesoljne razsežnosti, sproščenosti in svobode. Srce mu je postalo nemirno, zavedel se je, da ni več prost ko nekdanj in stara razglašenost je zabrnela v njem. Šel je v restavracijski voz in z žganjem »vzpostavljaj«, kot je dajal pri sebi, »harmonijo med seboj in vesoljstvom«.

V tujem mestu je nadaljeval s tem »uglaševanjem samega sebe« in pri gospej Josipini ga nič ni tako razveselilo, kakor nova priložnost, da se more še bolj približati »harmoniji in vesoljnemu miru«.

Večerja je bila precej obilna. Breščak je za trenutek pomislil, da je gospa imela nemara že preje namen, pridržati ga pri večerji, toda spomnil se je, da je bila lastnica trgovine z delikatesami in gotovo je imela vse potrebno pri roki. Peljala ga je bila v jedilnico in Lucija jima je najpreje servirala okusno majonezo. Sledili sta dve vrsti pečenke, ki sta jih pridno zalivala z dobrim domačim vinom. Potem je prišla na red pečena gnjat z jajci na volovsko oko, čaj z maslom in marmelado, pecivo, črna kava.

Breščaku se je smejalo srce. Solidna jed in dobro vino sta ga zazibala v nekakšno lagodno razpoloženje in njegova dobra volja je neprestano naraščala. Postal je čez mero zgovoren, pripovedoval doživlja in anekdote iz svojega življenja, vse na svoj poseben način, ki mu je bilo poznati, da sta ga bila izoblikovala prav tako stik s prostaškim svetom kakor tudi kretanje v izobraženi okolici; način, ki je gospej Josipini čudno prijetno dražil uho in večal v njej simpatije do mladega moža. Čeprav sama ni bila bog ve kaj starejša od njega, si je vendarle latila — saj je bila »teta« njegove zaročenke — nasproti njemu pokroviteljski ton starejše dame, prišla ga je pod roko in mu razkazala stanovanje.

Breščak se je pri obhodu po sobah ves čas hudobno hahljal. Stanovanje je bilo sicer razkošno opremljeno, toda njegovemu arhitektsko izšolanemu očesu ni ušlo, da je bilo znešeno iz vseh vetrov in v vseh stilih. S sarkastičnim veseljem je označeval gospej Josipini nedostatke njenega okusa, povedal, kako si opravo sam zamišlja, in ji podal celo predavanje iz notranje arhitekture.

Vsakomur drugemu bi gospa Josipina take kritike ne bila nikoli odpustila. Gorje ženski, ki bi si bila upala izraziti ta ali oni pomislek! Toda kakor je bila spočetka v zadregi, jo je Breščakovo kritiziranje sčasoma zmerom bolj zabavalo, posebno ko je začela čutiti, da tudi njega samega lastne domislisce neškodljivo razveseljujejo. Njegova prostodušnost, ki je po malem že mejila na nesramnost, ji je ugajala, pomenila je zanj neko novo draž, in ko sta se vrnila v salon in je opazila, da se ob alkoholu zmerom bolj sproščuje, mu je znova pridno nalivala. Poslala je Lucijo v klet po steklenico bordoja, potem še po eno in še po eno.

Tudi sama se ni branila alkohola. Bila je razpoložena, kakor že ni pomnila kdaj, in ko je začel Breščak pripovedovati pikantnejše zgodbe, se ni dolgo upirala smehu. Govoril je z nekakšnim suhim, udarnim humorjem in njen smeh ga je izzival k zmerom večji drznosti.

Okrog desetih je menil, da je prišel čas, da se poslovi. Hotel je vstati, toda gospa Josipina ga je potisnila nazaj v naslonjač. Pri tem je nehotе pogledal v njene nedrije. Za nekaj trenutkov je kakor odrevenel. Sredi belega jarka je opazil šop kratkih, črnih las, katerih eden je silil navzgor proti vratu. Ta je bil viđen iz globoko izrezanega dekolteja tudi potem, ko je gospa spet sedla. Nekakšen grozničav občutek ga je obšel, kakor bi ga bil oplazil hladen reptil.

Gospa Josipina je zardela tja pod lase. Instinktivno si je popravila obleko in zmanjšala dekolté. Hitro je natočila vina in pozvala Breščaka, da je trčil z njo. Pogovor je prišel spet v tek, toda mesto, izza katerega je bil izginil kočljivi las, je pritegovalo Breščakove oči kakor vsemogočen magnet. Nekakšna plahost ga je obšla in za trenutek se je čutil nehogljene in čudno šibkega. Pogreznil se je daleč nazaj v naslonjač in polagoma je prihajal spet k sebi. Potem je začel praviti dovtype, drzne, zasoljene dvoumnosti, in kmalu izločil iz svojih besed sleherno nadzorstvo. Gospa Josipina se je zdaj muzala, zdaj smejala, toda njegovim domislicam ni zaustavila poti. Sama je čutila v glavi prijetno omotico in redko navzočnost mladega, privlačnega moškega je hotela dodobra izkoristiti.

Na vrsto so prišli likerji. Breščak se ni ničesar branil. Izpil je vse, kar je videl pred seboj v kozarcu. Jezik se mu je močno zapletal; kljub temu je poskušal peti.

Gospa Josipina ga je v smehu mirila. Kdaj se je spet prikazal črni las izza njenega dekolteja, sam ni vedel. Tudi opazil ni, da je sam nenadoma umolknil. Globoko pogreznjen v naslonjaču je nepremično strmел v izrez na njeni obleki, in las, ki je molil izza njega, mu je začel počasi in svečano nihati pred očmi. Nekaj odvratnega je bilo v tem enakomernem nihanju in da bi ubežal mučnemu vtisu, je hotel izpiti kozarček likerja. Toda sredi kretnje mu je roka omahnila in izgubil je zavest.

Gospa Josipina se je prestrašila; poklicala je Lucijo in z veliko težavo sta ga spravili v spalnico. Tam se je zvalil, na pol speč, na pol nezavesten, na posteljo. Lucija je prinesla vode, gospa Josipina mu je razgalila prsi in mu polagala mrzle obkladke na srce. Dihanje je postajalo enakomernejše in ne da bi se bil prebudil, je prišel iz nezvesti polagoma v globok spanec.

*

Gospa Josipina je ovdovela sredi svojega najlepšega razcvita. Bila je žena nižjega magistratnega uradnika in hudobni jeziki so pripovedovali, da je njen neukrotljivi temperament mnogo doprinesel k njenemu prebranemu vdovstvu. Bil je precej starejši od nje, nekoliko holehen in proti koncu svojega življenja vdan pijači. Resnica je, da je prvi čas strahovito žalovala za njim. Njun zakon je ostal brez otrok.

Toda že v svetem pismu stoji, da človeku ni dobro samemu biti. In končno je prišla tudi nanjo vrsta, da si poišče izhod iz težavnega položaja, ki sta ga ustvarila njena velika skrb za dobro ime in njena nič manj vroča kri. To nasprotje je izravnalo njeno prijateljstvo z ovdovelim vinskim trgovcem Brašno.

Tudi on je bil brez otrok in posebno spočetka si je želel čim hitrejšе poroke. Toda gospa Josipina je zavlačevala odločitev, deloma iz tajnega upanja, da utegne naleteti na boljšo priložnost, deloma pa zato, ker bi bila z novo zakonsko zvezo ob čedno penzijo, ki jo je prejemale po

svojem pokojnem možu. Seveda, vinski trgovec je bil premožen in tudi sama je imela dobro vpeljana trgovino; toda časi se utegnejo spremeniti in rednim mesečnim prejemkom se le ni kar tako odpovedati.

Gotovo bi ta skrbni ozir na penzijo ne prišel toliko v poštev, da se ji ni zdela razlika, ki jo je opazila, če je primerjala Brašno s svojim pokojnim možem, le prevelika. Le-ta je bil »gospod«, uradnik, človek duhá in nežne, negovane zunanosti, medtem ko je bil Brašna neotesan, zavaljen možakar, pri katerem so jo najbolj motile njegove debele, mesarske roke s kratkimi, topimi prsti. V teh stvareh je bila gospa Josipina še posebno delikatna. Naj sta bili njegova zaljubljenost in njegova dobrota še tako veliki, njegova zagovednost ji je šla zmerom znova na živce. Ubogi Brašna je moral čutiti ta njen odpor. Zakaj skušal se je na vse načine negovati; in ko vse to ni nič zaleгло, je začel postajati ljubosumen, zbadal jo je, češ, da se ji zdi »premalo«, ko je bila preje vajena »finega gospoda«.

Kot večino žen, ki so zelo vročega temperamenta, je tudi gospo Josipino zabolelo srce, če je videla, da je pripadal moški, ki je bil po njenem okusu, drugi. Tudi nocoj jo je rahlo zbadlo, ko je zagledala Breščaka, ki ji je začel takoj z največjim navdušenjem pripovedovati o njeni nečakinji. Ko se je pozneje čim dalje bolj razživiljal, mu je hitela nalivati, s tihim zadoščenjem, da dela to tako rekoč na svojo roko in brez vednosti njegove izvoljenke. Pri tem ga je pozorno opazovala in zmerom bolj je uvidevala, da ima vprav vse one lastnosti, ki jih nista imela niti Brašna, pa tudi ne njen pokojni mož. Ob alkoholu je začela pozabljati mučno dejstvo, da je zvezan z njeno nečakinjo; ogledovala si je njegove oči, njegovo čelo, njegove ustnice. Grozničava slast jo je obšla. Videla je njegove drobne, polne roke in zahotelo se ji je, da bi se je dotaknile. Neopazno ga je izzivala k drznosti; ob njegovem svobodnem pripovedovanju je čutila, kakor bi jo božal in gladil z negovanimi prsti. Njegova gibka, živahna ramena so jo dražila; včasih se je zasačila pri misli, da bi se jih oklenila. In ko se je naposled nagnila k njemu, da bi ga zadržala, in je čutila njegov pogled v svojih nedrijih, si ni mogla več prikrivati svoje strasti. S prav posebnim veseljem ga je začela opijati. Želela je, da bi ga videla brezmočnega in nebogljeneega kakor otroka in da bi bil potem vseskozi od nje odvisen.

Ko je končno omagal, se je v trenutku popolnoma streznila. Vse, kar je potem storila, je storila s hladno premissljenostjo. Ko je Breščak zaspal, je odpravila tudi Lucijo. Nekaj časa je še pospravljala v salonu, potem si je rekla, da ji ne preostane drugega, ko da gre tudi sama v spalnico z zakonskima posteljama, kjer je v trdnem snu že ležal njen gost.

*

Breščaku se je sanjalo, da leži nekje na morski obali. Slišal je bucanje valov, ki so se razbijali ob pečinah, in nenadoma se mu je zazdelo, da ga bo vodovje zasulo in potegnilo s seboj na odprto morje. Prestrašil se je. Hotel je pobegniti, toda strah mu je omrtvil ude. Tedaj je videl, da prav za prav ne leži ob morju, marveč na peščenem obrežju nekakšnega hudournika, ki je s strahovito naglico grmel mimo njega. Nekje v bližini je moral biti mlin, zakaj slišal je klopotanje mlinskih koles.

Tedaj ga je iznenada zagrabil tok in ga povlekel z nezaslišano brzino s seboj. Obupno je stegoval roke in grabil za vsem, mimo česar je drevil. Vsi poizkusi so bili zaman. Vrtinec ga je potegnil vase, trikrat, štirikrat

se je z blazno hitrostjo zasukal okrog svoje osi, potem je kakor na plazu zgrmel v globino. Razširil je roke in obležal s hrbtom na eni izmed lopatic mlinskega kolesa. To se je z njim vred z obupno naglico vrtelo, zdaj je bil zgoraj, zdaj spodaj, širil je roke, grabil z njimi na vse strani. Ko je naposled že skoraj omagal in se napol vdal v usodo, ga je bliskovit sunek treščil naravnost skozi okno mlinskega poslopja. Priletel je na sredo lepo opremljene sobe. Začudil se je. Padel je na mehko in tako na rahlo, ko da bi bil pero.

Pošastno občutje ga je v trenutku minilo. Obšla ga je blagodejna zavest odpočitka. Od daleč je sicer še zmerom slišal klopotanje mlinskega kolesa in besnenje hudournika, toda v sobi se je čutil varnega in dobro shranjenega. Bilo mu je, ko da leži v mehki pernici in uživa sladko spokojnost. Tudi se mu je zdelo, da se nekdo muja okrog njega in — zdaj se je nenadoma zavedel, da je prav za prav vse čas mižal, čeprav je obenem vse videl. Videl je, da se je bil zares nekdo ukvarjal z njim. Nad njim se je sklanjala tuja žena. Ko jo je pogledal, se mu je ljubeznivo nasmehnila. Še bolj je odprl oči. Prestrašil se je. Žena je bila popolnoma gola. Njene oblike so bile bohotne in po telesu je bila porasla ko moški.

Nekakšna mučna radovednost ga je obšla, da bi razkril to zagonetko. Prepričati se je hotel, če morda niso vse to samo sanje. Z rokama je prijel za polne grudi, ki so visele iznad njega, in čudna, orgiastična slast ga je obšla. Zatisnil je oči.

Ko jih je spet odprl, je videl poleg sebe belo, zelo belo žensko oprsje in sredi njega dolg, črn las. Zgrozil se je in vnovič zatisnil oči. Sanje so se mu polagoma razkadile in spet ga je objela popolna tema...

3

Prihodnje jutro se je predramil s strahovitim mačkom. Nekaj časa je gledal začudeno okrog sebe in šele počasi se je začel spominjati sinočnjega večera. Pretegnil je ude in čutil v njih precejšnjo utrujenost. Brezvoljan se je prepustil rahli, topi dremavici.

Dokler ga ni vzdramil ropot.

Sunkoma je odprl oči in se vzpel na komolce. Skozi vrata je prihajala Lucija in mu prinašala zajtrk na tasi.

»Ali sem vas jaz zbudila?« je vprašala.

V tem trenutku se je vsega domislil.

»Koliko je ura?« je vprašal.

»Deset bo.«

Spomnil se je, da bi moral biti zdaj že na stavbišču. Treba se bo naglo napraviti. Pogledal je. Njegova obleka je bila skrbno zložena preko stolice. Kje je gospa, si ni upal vprašati.

Lucija je položila taso na nočno omarico in mu vse lepo pripravila. Na njenem obrazu je bil videti odsvit porogljivega muzanja.

Breščak je na tihem zaklel. Sram ga je bilo in ko je opazil poleg zajtrka tudi kozarček žganja, ga je na dušek izpil.

»Zajtrkoval bom pozneje,« je dejal nejevoljno.

»Gospa je morala po opravkih,« je dejala Lucija, ne da bi mu pogledala v oči. Okrog ust ji je krožil nesramen nasmešek. »Pismo je pustila za vas.«

Pokazala je na taso.

Vzel je pismo in ga odprl. Čital je:

»Dragi gospod!

Nikar si ne delajte skrbi zaradi sinočnjega večera. Saj sva skorajda zlahta in torej ostane vse v familiji. Lucija Vam bo prinesla zajtrk in pripravila kopalnico. Bodite v vsem kakor doma. Zelo me bo veselilo, če Vas bom čim prej videla. Mogoče še danes?

Pozdrav!

Josipina Barany.«

— Hvala bogu! Torej sem vendarle samo sanjal!

Težak kamen se mu je odvalil od srca. V trenutku ga je obšla dobra volja. Odslovil je Lucijo in šel v kopalnico. Tam je bilo že vse pripravljeno zanj. Tudi brivski aparat, bržkone ostalina po pokojnem Baranyju.

Obril se je, se okopal in se napravil. Potem je zajtrkoval. Ko si je polagoma priklical podrobnosti minulega večera v spomin, je začel spet dvomiti, da je bil ponoči samo sanjal. Medlo se je spominjal, da sta ga bili gospa in Lucija oblečenega položili na posteljo. In zjutraj se je zbudil v njej skoraj popolnoma gol. Ali naj vpraša Lucijo? Toda če ga ona ni pomagala sleči, kaj si bo potem mislila o gospej in o njem? Ne, to bo moral razčistiti na drugačen način. Negotovost ga je začela neprijetno vznemirjati. Groza ga je obšla ob misli, da je nemara spal s teto svoje zaročenke. Kako naj potem še pogleda Darinki v oči?

*

Spotoma je zavil v avtomatični bifé in si v naglici poplaknil mučno negotovost s kozarčkom žganja. Tako je začel spet »vzpostavljati harmonijo med seboj in vesoljnim redom«.

K sreči je imel polne roke dela. Bil je že skoraj poldan in toliko, da se je še utegnil na stavbišču sestati s stavbnim mojstrom in njegovimi pomočniki. Gradbeni inženir je kakor zanalašč izostal. Podjetje njegove zaročenke je bilo izdelalo načrte za nekaj stavb v tem mestu, poslalo tja svoje gradbenike in on je prevzel zdaj nalogo, da prekontrolira delo in se pomuja za primerno opremo.

Po kosilu si je vse ogledal. S pravo besnostjo je začel primerjati načrte s storjenim delom. Opazil je sleherni nedostatek in odgovorne vodje na stavbišču je začel obhajati strah pred njegovo natančnostjo. Želeli so, da bi se pobral čim prej k sto vragom. Njemu pa ni pomagal ves fanatični ogenj, s katerim se je lotil svoje naloge, mimo tega, da bi ga neprestano ne mučila peklena bojazen, da je nemara minulo noč zares spal z Darinkino teto.

Okrog šestih, ko je bila napetost v njem na višku, se je namenil k njej. Toda strah pred morebitnim razkritjem je bil v njem tako velik, da ga je obšla slabost. Noge so mu spotoma odpovedale in zatekel se je v lokal. Bil je precej okajen, ko se je zvečer vrnil v svoj hotel. Vendar se je toliko zbral, da je pisal Darinki pismo. Povedal ji je, kako je z delom pri stavbah in kako ga je bila sprejela gospa Josipina. Zamolčal pa je, da se je bil opil in pri njej prenočil. Še isti večer je pismo oddal in šel potem dokaj pomirjen spat.

*

Šele prihodnji popoldan se je toliko ojunačil, da je obiskal gospo Josipino. — Pogledam ji v oči in takoj bom vedel, kaj je bilo tisto noč, je dejal pri sebi.

Gospa Josipina je stanovala skoraj na periferiji mesta, v tihi, prijazni ulici. Na obeh straneh ulice so bila zasajena drevesa; tako je bila videti kakor majhen drevored. Na enem izmed njenih križišč je imela gospa Josipina trgovino z delikatesami. Poslopje je bilo njena last, kakor tudi vrt, ki se je raztezal izza njega. Na drugem koncu tega vrta je imela Darinkina teta lepo, vili podobno hišico, kjer je stanovala.

Vse to je prišlo Breščaku prav za prav šele ta dan prav do zavesti. »Tej Madame ni baš tako slabo poslano,« si je priznal smeje. Mimogrede je stopil v trgovino, da vidi, če ni morda tam gospe Josipine. Našel je samo komija in blagajničarko. Vprašal je po gospej in prikupna plavalaska mu je povedala, da je pred kratkim odšla v svoje stanovanje. Pokazala mu je tudi izhod naravnost na vrt in pri tem se mu je zdelo, da se nekam čudno muzajoče smehlja, kot bi hotela reči: saj vemo, kaj te vleče tja!

Zaklel je na tihem. »Menda si ta vrag ne misli, da zahajam k njeni mojstrici zavoljo njenih črnih oči?! Prokleto bi bilo, če bi se razvedelo, kaj je bilo v tisti noči. Navsezadnje, kaj pa tudi. Pijan sem bil in v pijanosti sem imel prostaške sanje.« Vendar ga je oblila rdečica sramu že ob sami pomisli, da bi si lepa kodrolaska utegnila misliti, da je zaljubljen v njeno gospodarico ali celo, da je pri njej spal.

Pozvonil je in Lucija mu je prišla odpirat. Okrog njenih ust je zakrožil, ko ga je spoznala, nesramen, skoraj spodtikljiv smehljač. Najrajši bi jo bil vsekal za uho. »Zlodja! Navsezadnje me zares smatra vsa ta drhal za ljubimca tiste stare gosi! Naj mi samo enkrat pridejo pod šape!« se je togotil na tihem.

»Pričakovali smo vas že sinoči,« je dejala služkinja s predrzno domačnostjo,

»Kanalja!« je zamomljal Breščak skozi zobe in odhitel s srditimi koraki proti salonu.

Gospa Josipina je sedela v naslonjaču in listala po časopisu.

»Ali motim?« je vprašal ne baš prijazno.

»Nikakor ne, gospod. Mislila sem, da boste prišli že včeraj. Nalašč sem bila zato ostala doma.«

— Zasegla me je, kakor zaseže davčni eksekutor tujo lastnino, je pomislil s primero iz svoje klatežke prakse. — Lepa reč!

Vendar se ni branil, ko mu je natočila konjaka. Prižgala sta si cigareto, prišla v prijetno kramljanje in naenkrat je začutil Breščak okrog sebe domačnost izza svojega prvega obiska.

— Človek je kanalja, se je vdal v mislih. — Navsezadnje, bilo, kar bilo, jaz sam nisem ničesar zakrivil. Če je ta ženska zares tak hudič, potem sem bil pač pretihotapljen, ko nisem bil zadostno pripravljen. Glavno je, da ji zdaj več ne nasedem.

Vprašala ga je, kako se je znašel v mestu in kako je začel opravljati svojo nalogo na stavbi. Dejal je, da je z delom preobremenjen in da zato tudi ni utegnil priti že včeraj. Povedal je, da je pisal Darinki, in pri tem oblisnil gospo z očmi.

Gospa Josipina se je očitno vzradostila. »Ali ste ji izročili moje pozdrave?« je vprašala. Pritrdil je.

— Navsezadnje sem zares bedak, se je zmerjal na tihem. — Gospa Barany je vendar dama in ne more prav nič odgovarjati za moje sanje. Sem pač še zmerom stari prostak in po tem sodim druge. Hvala bogu samo, da se nisem izdal! Zaslužil bi, da se samega sebe prekloftam.

»Ali ste zvečer kam namenjeni, inženir?«

Zanikal je.

»Potem pojdeva skupaj večerjat, če vam je prav. Rada bi šla spet enkrat v mesto. Človek itak noč in dan tiči med svojimi štirimi stenami!«

Sprejel je in čakal, da se je napravila. Ko se je vrnila, je za trenutek presenečen obstal. Bilo je pred začetkom pomladi in večeri so bili še zelo hladni. Gospa Josipina je bila oblečena v razkošen krznen plašč. Videti je bila ne samo elegantna, marveč naravnost lepa.

Ko sta odhajala, je Lucija zapirala za njima. Breščak je opazil na njenem obrazu spet isti porogljivi, nesramni nasmešek.

*

Videti je bilo, da je bila Darinkina teta v mestu doma. Če sta se peljala v tramvaju ali šla po ulicah, so se ji mnogi odkrivali in jo pozdravljali. Prijetno ji je delo, da vidi njen gost, koliko znancev ima v mestu. Kar nekam majhnega in neznatnega se je čutil Breščak poleg nje. Njen parfem je bil močen, toda izbran. Ni mu bil neprijeten. Celo pretirana našminkanost in napudranost sta ji pristojala. Proti njemu se je vedla kakor proti mlajšemu sorodniku in ni mu preostalo drugega, ko da se s to ulogo sprijazni.

Stopila sta v eno izmed boljših restavracij. Lastnik se je prišel poklonit gospej in izmenjal z njo nekaj besed. V naglici mu je povedala, da je njen spremljevalec zaročenec njene nečakinje. Gospod se je vljudno priklonil in odšel. Zmerom bolj je spravljal Breščaka v svojo odvisnost. Med večerjo sta se dogovorila, da pojdeta v kino, če bi bilo kaj primernega. Vzela sta časopis in iskala v njem. Gospa je bila bolj za ljubezenske motive, Breščak za pustolovske. Naposled sta se zedinila, da pojdeta gledat »Ljubezen v Sahari«.

Ko je hotel plačati, ga je prehitela. Smeje je dejala vpricho natakarka, da si vendar teta ne bo dala plačevati od nečaka. Kaj mu je preostalo drugega, ko da se je vdal?

Glede filma sta bila oba razočarana. Da bi nekako zbrisala slabo voljo, je gospa predlagala, da bi šla še v kakšen lokal z muziko in plesom. Izbrala sta veliki restaurant »Ekscelesior«.

Prepuštil se je njenemu vodstvu. Bežno se je domislil, da bi prav za prav gospej ne bilo treba obleči svilene večerne obleke, če bi ne bila imela že preje namena, da obiščeta kakšen vidnejši lokal. Toda o tej stvari ni podrobneje razmišljal.

Stopila sta v precej veliko, močno razsvetljeno dvorano in si poiskala dovolj varen kotiček na vzvišenem podiju. Na sredi je bilo plesišče. Breščak je nekaj časa melanholično motril plešoče pare in si predstavljal, kako lepo bi bilo, če bi bila poleg njega mesto tete njena nečakinja. Potem je vprašal gospo, če pleše.

Plesala je.

Na tihem se je skoraj jezil. Vendar jo je prosil za ples.

Z neverjetnim instinktom se je prilagodila njegovemu načinu plesanja. Breščaku je bilo, ko da bi se že od davnaj poznala. Temnomodra svila

se ji je dobro prilegala in plesalca, ki je plesal z njo, je ni bilo treba biti sram. Ob sebi je čutil prožno in gibljivo telo. Zdelo se mu je, da naravnost žari od toplote.

Po malem je začel delovati alkohol in zadržki so bili na umiku. Sedaj že ni več jemal tako natančno, koga je držal v svojem objemu. Dovolj mu je bilo, da se ga je oklepala vroča, strastno utripajoča ženska, da so se pritiskale obenj polne, napete grudi. In igranje mehke, negovane roke na njegovem ramenu mu je hitreje poganjalo kri po žilah.

Precej pozno v noči sta vsa razgreta od plesa in vina zapustila lokal. Breščak je spremil gospo do vrtnih vrat. Tam sta postala in gospa Josipina je začela iskati ključke po torbici, medtem ko se je on, nekoliko utrujen in negotov v nogah, naslonil ob ograjo. Odklenila je in se potem primaknila čisto blizu k njemu. Vzela mu je cigareto, ki si jo je bil med čakanjem prižgal, iz ust, in potegnila iz nje. Čutil je voljno toploto, ki je žarela iz njenega telesa, in sam ni vedel, kdaj in kako je do tega prišlo, da jo je iznenada držal v svojem objemu. Povabila ga je, da pride k njej na čašico črne kave in ga rahlo, rahlo potegnila za seboj. Ne da bi se točno zavedal, kaj počne, ji je sledil, in ko se je že precej proti jutru vračal domov, ni nič več dvomil, kaj so bile v oni noči sanje in kaj resnica...

4

Prihodnje jutro je doživel nekaj, česar že leta in leta ni bil poznal: resnično kesanje in obžalovanje za storjeno dejanje. V njem je bila strahotna razglašenost. Zavest, da se tisto, kar se je bilo zgodilo, ne da več izbrisati s sveta, ga je navdajala z brezupno bolečino. Želel je, da bi ga ne bilo več, da bi se mogel zdrobiti na kosce.

Precej pozno je že bilo, ko je prišel na stavbišče. Mojster, ostali vodje in delavci so takoj zaslutili, da je slabo razpoložen. Potuhnili so se in se delali, kot da v svoji zatopljenosti ničesar ne opazijo.

Breščak je pograbil merilo in na milimeter premeril vse oknice. V njem je vse kuhalo in naravnost besen je bil, da ni našel pravega povoda, da bi izkričal svojo jezo in slabo voljo. Mojster je stopal tiho in previdno za njim in mu sproti razlagal, kako se je to in ono delalo in da se vse ujema z načrti. Končno, ko je videl, da Breščak ne najde zlepa napake, mu je zrasel pogum.

»Pod mojim vodstvom se ne zgodi nobena netočnost. Strogo pazim na to, da je vse do pičice natančno izmerjeno in izdelano.«

Breščak se je sarkastično posmejal. Brez besede je hodil iz prostora v prostor, si vse pozorno ogledoval in vse premeril.

Pri eni izmed kopalnic je obstal. V očeh se mu je zablisnilo. Zahteval je načrt, ki ga je bil sam izdelal. Mojster mu ga je uslužno pomolil pod nos.

Delo je bilo v redu.

Šel je dalje. Nenadoma je obstal kakor prikovan. Njegove oči so strmele v odprtino za vrata k eni izmed sob. Natančno se je spominjal svojega načrta. Stena nad vhodom je segala očitno pregloboko, vrata bi bila torej prenizka in bi tako kvarila estetski vtis.

Mojster je vztrepetal. Z drhtečo roko je izbrskal načrt tega dela izmed kupa papirjev in hitel jecljaje razlagati Breščaku, da izvira popravek od

gradbenega inženirja, ki je dejal, da bi bil sicer strop premalo podprt in bi bila nevarnost, da bi se zrušil.

Breščak je vzrožil.

»Človek! Kaj ne veste, da je ta soba salon?! Pa spravite vi klavir skozi to mišjo luknjo! Halo, pokličite delavce!«

Mojster se ni ganil.

Breščak se je zadrhl nanj.

»Kaj ste ob sluh?! Halo! Sém, zidarji! Ta zid mora k hudiču!«

Mojster je šel po delavce. Medtem je Breščak letal kakor iz uma skozi na pol dozidane prostore in se grabil za glavo.

»Jaz ne prevzamem odgovornosti za to svinjarijo! Ti norci od gradbenikov so za estetiko topi kot les! Niti pianina ne spravimo skozi to lino, kamoli pravi klavir!«

Mojster je prišel z delavci.

»Aló, takoj podrite to steno!« je kričal Breščak. »Kaj zijate?! Snemíte okvir in zdrobite zid!«

Delavci so se lotili dela samo na videz. Spoznali so bili Breščaka in čakali, da se poleže nevihta.

Naposled je sédel na klopico in si obrisal potno čelo. Segel je v žep po denar in poslal enega izmed mož po steklenico žganja.

Vsi so si oddahnili. Drug za drugim so se porazgubili, pomežikujoč mojstru, ki je ostal pri njem. Čeprav je Breščak preklinjal in zmerjal kot Turek, so ga vendarle imeli na svoj način radi. Čutili so ga za svojega, ker se je izražal po njihovo in dobro poznal vse njihove težave in marnje.

Mož je prinesel žganje in Breščak je potegnil iz steklenice. Potem je dal piti še mojstru in delavcu, ki je šel ponj. Godrnjal je sicer še, da bo treba steno vendarle podreti in mojster mu je na pol pritrjeval; toda šel je dalje in nič več ni bil pri svojem pregledu tako natančen. Mojster mu je bil tik za petami, mu uslužno vse razkazoval in si na tihem grizel ustnice. — Hudič vendarle ni tako črn, kot ga slikajo, si je mislil.

*

Ko je popoldne opravil delo na stavbi, so ga noge same od sebe zanesle na kraj njegovega zlodela. Za silo je bil tekom dneva »vzpostavil soglasje med seboj in vesoljstvom,« in nekaj ga je vleklo k njegovemu sokrivcu, kakor bi pričakoval, da mu bo potem odleglo.

Vendar je bil skoraj vesel, ko ni našel gospe Josipine doma. Lucija je dejala, da ji je bila gospa naročila za primer, da bi prišel, naj mu pove, da nocoj ne utegne, pač pa da ga pričakuje za prihodnji dan. Pri tem je dvoumno pomežiknila, kakor bi hotela reči, da ima njena gospodarica poleg sprejemanja njegovih obiskov še druge opravke, za kar bi ji bil najrajši prisolil zausnico.

Nehote je spotoma zavil skozi trgovino. Obšla ga je bila nekakšna obešenjaška prešernost in zgovorna blagajničarka mu je prišla ravno prav. Naslonil se je ob blagajniško mizico, izpraševal dekle o njenih zadevah in zbijal šale. Potem je začel pripovedovati tudi sam o sebi, o dobi svojega klateštva, in niti opazil ni, da se je komiju in štefici že mudilo. Bilo je že precej pozno in trgovino je bilo treba zapreti. Ker je bil že v ognju pripovedovanja, je vprašal dekle, v katero smer pojde. Ugotovila sta, da imata nekaj časa isto pot proti mestu.

Komi je odpravil zadnjega kupca in potegnil kositrni zastor čez vrata. Potem je vrgel prodajalniško haljo raz sebe, oblekel suknjo in odšel.

Štefica je imela ključ. Stopila je v sosednji prostor, ki je služil tudi za skladišče, da se preobleče. Breščak je čakal.

Zdelo se mu je, da je dolgo ni na spregled. Na dobro srečo je stopil k vratom in jih odprl.

Štefica je kriknila. Stala je pred njim v samem perilu, naglo pograbila obleko in se skušala skriti izza nje. Trenutek je zadostoval, da je Breščak ugotovil vso mikavnost in dražest njenega telesa. Bila je zelo vitka in vendar dovolj polna. Okrog tenkega vratu so se ji vili najlepši plavi kodrčki, njena polt je bila rožnata in je izžarevala nekakšen biserni sijaj. Breščaku se je zvrtilo v glavi, kakor bi bil na dušek izpil polno čašo šampanjca. Z naglimi, odločnimi koraki je stopil k njej in ji iztrgal obleko iz rok. Nič ji ni pomagalo, da se mu je skušala upreti. Zvil jo je kakor brezovo vejico in jo zakril s svojim objemom. —

Tako opojne slasti ni bil še nikoli doživel. S tihim obžalovanjem je izpustil dekle, še vso razžarjeno od objemov, iz rok in ji, molčeči, pomagal v obleko. Njena lica so bila še vsa zardela, lepe, polne ustnice bohotno napete, v sivkastih očeh pa ji je igral nekakšen moten sijaj.

Čudovita ženska! si je na tihem priznal. Še enkrat jo je obsul s poljubi, potem sta zapustila trgovino in zaklenila vrata za sabo. Spotoma je govoril naglo, mnogo, da bi premostil v njej še zadnji občutek zadrege. Toda čeprav ni skoraj spregovorila besede, je čital v njenih očeh, da je srečna.

*

Štefica Valenta bi sama ne vedela povedati, zakaj se je bila pri preoblačenju tako dolgo zamudila, ko ji je vzelo sicer to opravilo komaj nekaj minut. Toda kar nekakšna opojna lenoba jo je bila obšla, na uho ji je še zmerom zvenel Breščakov veselo hudobni smeh, na tihem se je še naprej pogovarjala z njim, razmišljena, rahlo omamljena od tujega, mikavnega moža. Neprestano se je zavedala, da jo ločijo od njega samo tenka vrata, čutila je tako rekoč izza njih njegov življenjski utrip in če je pomislila, da bi utegnil nenadoma odpreti vrata in stopiti pred njo, jo je obšla rdečica in jo pretresel sladek drget. In ko se je naposled to zares tudi zgodilo, ji je zastala sapa: bilo ji je, kakor bi bila Breščaka s svojo mislijo sama priklicala. Njen odpor ni zalegel nič; kakor obnemela se mu je prepustila.

Štefica je imela zaročenca. Bil je manjši uradnik v neki banki. Precej visok, raven, eleganten, s prikupnimi brčicami pod nosom. Toda kar jo je bilo spočetka najbolj privleklo, je bilo to, da »ni bil kakor so drugi«. Res da sta se bila spoznala na nekem plesu. Toda začel ji je mesto »vsakdanjih fraz« govoriti o literaturi in se sploh pokazal zelo resnobnega. — Na tega lahko računam, ji je nehote šlo skozi misli. — Temu niemo, kakor drugim, dekleta samo za šalo in zabavo. Če se bo zaljubil, se bo resno zaljubil.

In Ladislav Marsič se je resno zaljubil. Z zaročnim prstanom in zakonskim proračunom. Še posebno ji je laskalo, da je bil intimni prijatelj ene izmed bodočih literarnih veličin, ki mu je bila celo nekoč za pozikušno prepustila oceno nekega teaterskega komada v znani reviji. Štefica Valenta je videla na lastne oči njegov podpis pod člankom, čeprav se sicer ocena ni v ničemer razlikovala od ocen njegovega visokega lite-

rarnega pokrovitelja. Jezilo jo je na tihem le to, da je ostal slej ko prej njegov imenitni prijatelj glavni predmet njunih razgovorov in da njen zaročenec kljub temu še ni čutil potrebe, da bi jo bil z njim seznanil.

Nekoliko ohlajenja je vsaj zanjo prinesel začetek intimnih odnosov med njima. Že prej se ji je bilo dozdevalo, da njenemu fantu ni bogve kaj do strastnejšega poglobljanja njunih vezi. Ko je pa naposled do teh vendarle prišlo, je na svoje neizmerno razočaranje spoznala, da mu do njih ni bilo veliko več kot do rešitve kakšnega službenega saldokonta. Počasi si je priznala, da je s svojim izvoljencem popolnoma nezadovoljna, in ko je začel pritiskati na čimprejšnjo poroko, je nenadoma začela oklevati. Opazila je bila namreč pri sebi za zakon katastrofalen pojav, da se ji je zdel skoraj vsak drugi moški mikavnejši od njenega Ladislava.

Priložnosti ni iskala, celo izogibala se jim je. Na tihem je še zmerom upala, da se bo njen fant nekoč izpremenil, da bo postal živahnejši, podjetnejši, strastnejši. Pa tudi to ji je prišlo na misel, ker ni poznala nobenega drugega moškega, da so nemara bolj ali manj vsi kakor njen Ladislav, in da je tisto, kar se pripoveduje ali piše v romanih o ljubezenskih strasteh, navadna družabna izmišljotina.

Pred nekaj dnevi je bila opazila v svoji okolici izpremembo. Njena gospodarica je postala nervoznejša, oblačila in lepoticila se je skrbneje; videti je bilo, kakor bi bila neprestano odsotna in bi nekoga pričakovala. Čipke Lucijinega perila, ki so gledale izza obleke, so bile videti zdaj zmerom sveže. Ko je kmalu nato stopil Breščak prvikrat v trgovino, ji je postal nemir njene okolice nenadoma razumljiv. Instinktivno je v njem začutila živčnega, strastnega moža, ki je tudi nanjo učinkoval. Pozneje je slišala, da je v nekakšnih sorodniških vezeh z gospo Josipino. S tem je v njenih očeh vnovič pridobil. In ko se je potem tako nanagloma znašla v njegovem objemu, je bila v njeni zavesti ena sama radostna misel: — Uživam! Bilo ji je kakor kraljičini, ki jo je vitez rešil njene zakletve. Pozabljen je bil Ladislav, pozabljeni vsi predsodki. V njej ni bilo kesanja. Samo velika, neizmerna sreča je bila v njej. Tak je bil moški, ki si ga je bila od nekdaj želela.

Spomnila se je nekaj let nazaj. Če bi bila takrat stopila pred njo Ladislav in Breščak, komu bi bila dala prednost? Čisto tiho si je priznala: Ladislavu. Žena še ni bila prebujena v njej in moški, kakor Breščak, bi vzbujal v njej samo strah. Zdaj je bila srečna, da so se ji »odprle oči«. S škodoželjnim veseljem je pomislila na vsa tista mlada dekleta, ki bi jim bil Ladislav bolj všeč. Kaj so vedela ona, kaj je to: mož! Tak mož je pripadal zdaj njej, pripadala je ona njemu! Mož, ki je že s samim svojim prihodom vrgel vso okolico iz njenega vsakdanjega miru.

5

Breščak je bil kakor prerujen. Tudi če si je še tako živo klical pred oči, da je to, kar je storil, krivično nasproti njegovi zaročenki, ni mogel zaslediti v sebi niti najmanjšega znaka kesanja. Še več! Priznal si je, da bi najbrže nikoli ne bil prišel do Štefice, če bi že preje ne bil doživel svojega »padca« ob gospej Josipini, in tako je začel zdaj posredno odbravati tudi to svoje dejanje. Kakor da je bila padla iskra v njegov organizem: ves je zažarel. Kaj ga je brigal jutrišnji in pojutrišnji dan!

Samo da je danes čutil ono čudovito »sozvočje med seboj in veseljstvom«, ki ga je bil tako dolgo zaman iskal. Ta trenutek je bil brez pridržka srečen in v sebi ubran. Zdaj ni potreboval niti več alkohola: strast do Štefice mu je bila zanesljivejši napoj.

Prihodnji dan je preživel v najnestrpnejšem pričakovanju. Komaj je bil proti večeru z delom gotov, je pohitel k njej v trgovino.

Ko ga je Štefica zagledala, je preko ušes zardela. Komi je bil zaposlen s kupci in Breščak se je ta čas naslonil ob blagajniško mizico. Za trenutek je približal svojo glavo njeni, šepnil ji, da je ves dan vročično mislil nanjo in jo vprašal, če se ga je tudi ona spominjala. Nič mu ni odgovorila. Samo ustnice so se ji napele in zalile z vlažno rdečico. Počakal je, da so kupci odšli in komi opravil svoje delo. Ko sta naposled ostala sama, sta se z nezaslišanim veseljem predala strasti.

Potem je nenadoma obšel Breščaka neprijeten občutek, da bi utegnil kdo razbiti njune odnose. Dogovoril se je s Štefico, da je ne bo več ogovarjal v trgovini, in zmenila sta se, da se prihodnji večer snideta v mestu.

Pred vrtnimi vrati sta se poslovila. Štefica je šla domov, Breščak pa po vrtni stezi h gospej Josipini.

V veži je obstal kakor prikovan. Lucija je slonela ob stopnišču in uporno gledala v tla. Takoj je vedel, da je čakala nanj.

»Ali je gospa doma?« je rezko vprašal.

Trdovratno je strmelala predse in molčala.

»Ali vam je jezik prirasel k nebu?« se je zadrhl nanjo z rahlo negotovostjo v glasu.

»Da, gospa je doma. In vse ji bom povedala.«

Breščak je prebledel. V trenutku se je zavedel katastrofalne dvojne nevarnosti, če bi ga Lucija zares izdala. Gospa Josipina bi se utegnila iz ljubosumnosti ali užaljenega ponosa strahovito maščevati. Ne le, da bi najbrže na mestu odpustila Štefico; tudi Darinki bi gotovo pisala in tako z enim samim udarcem podrla njuno mlado srečo.

Prijel je Lucijo trdo za roko.

»Kaj pa imate povedati gospej?«

»Mislite, da ne vem? Vse sem videla, kar ste počeli v prodajalni.«

Breščaka je zasrbela dlan. Lopnil bi jo bil, da bi jo prilepil ob tla. Vendar se je toliko premagal, da jo je stisnil samo za zapestje.

Jauknila je.

»Samo poizkusi črhnuti! Zavijem ti vrat kakor piščancu in te potem treščim v prvi cestni jarek.«

Pritajeno je zaihtela.

»Kaj je spet to?« je vprašal. Nekaj se mu je zablisnilo. Čutil je spet trdnejša tla pod nogami.

»Za vse, za vsako... žensko imate oči, imate lepo besedo, mene pa še pogledati nočete.«

Zasmejal se je.

»A, za tem grmom tiči torej zajec?« Pogum mu je zrasel. Na tem terenu se je že bolje spoznal.

Njegov smeh jo je opogumil. Še vsa v solzah se mu je vrgla na prsi in skrila tam svoj obraz. Čutil je ob sebi drobno, še ne prav razvito telesce,

ki je pa vendarle že drgetalo v prikritem poželenju. V trenutku ga je obšlo, da je edini izhod, če naj ji zapre usta, da jo zaplete v sokrivdo.

»Pa če bi te pogledal, ali bi tudi potem povedala gospej?«

Dvignila je obraz k njemu, da vidi, če je mislil resno. Prenehala je ihteti in nenadoma ji je šlo malce na smeh.

»Saj me ne boste hoteli...«

Naglo ji je zastavil vprašanje:

»Ali pojde jutri zjutraj gospa v mesto?«

Prisluhnila je. Zdaj je začela po malem verjeti, da je uspela.

»Vsako jutro gre po kakšnih opravkih v mesto...«

»Kdaj?«

»Včasih že ob devetih, včasih tudi malo pozneje. Okrog desetih pa tja do enajstih je najbolj gotovo, da je ne bo doma.«

»Dobro. Jutri me pričakuj.«

Komaj se je zadržala, da ni izdala svojega zmagooslavja. Odhittel je po stopnicah navzgor, nenadoma pa ga je obšel kes, da se je bil dal tako nesramno ujeti. Sredi koraka se je obrnil in iskal s srditim pogledom, kako bi se ji maščeval. Pri tem je opazil, da ji gledajo izza izrezka v bluzi čipke iz navadnega platna.

Zarohnel je nanjo:

»In glejte, da se mi prikažete v svileni spodnjici!«

Obrnil se je in v velikih skokih premeril stopnice do vrha.

*

Gospa Josipina mu je prihitela naproti in ga povedla v salon. Željno ga je bila pričakovala.

Prejšnji dan se je bila sestala z Brašno. Govoril ji je o svojih vinskih kupčijah in o njuni poroki. To pot ji je bil dvakrat neprijeten. Ovil ji je mesnato roko okrog ramen in se ji približal s svojim tolstim obrazom. Čutila je njegov duh po potu in slišala njegovo kratko sapo. Na pol se je zavedala, da mu je krivična; do neke mere se ji je celo smilil v svojih okornih nežnostih. Toda kljub temu jih ni prenesla. Nejevoljno se mu je izmaknila. Spomnila se je Breščaka in takrat šele ji je prišlo prav do zavesti, da se je bila nevarno zaljubila vanj. Nehote je začela pripovedovati Brašni o njem, hvalila ga na vse pretege in poudarjala seveda pri tem, da je zaročenec njene nečakinje; toda biti bi bil moral popolnoma slep, če bi ne čutil, da mu hoče na skrivaj dopovedati, da ni nasproti svojem novemu znancu povsem ravnodušna. Raztogotil se je, začel jo je zmerjati, toda ko je hotela oditi, je padel pred njo na kolena in jo prosil odpuščanja. To ji je laskalo, in da bi nehote še bolj povzdignila svojo vrednost, je namignila, kot da je tudi ona naredila na Breščaka vtis. To je izbilo dno Brašnovi ljubosumnosti. Začel jo je zaklinjati in rotiti, naj ne posluša arhitektovih besed. V duhu je že videl v njem ciničnega zapeljivca in v svoji oboževanki nedolžni predmet in bodočo žrtev njegove objestne pohote. Toliko da mu niso stopile solze v oči. Kakor si je gospa Josipina tudi očitala brezsrčnost, vendar je uživala v njegovih mukah in mu jih tudi privoščila. Nemara je bilo to le tiho maščevanje za vse tisto, kar si je želela, da bi pri njem našla, in česar ji on ni mogel nuditi.

(Dalje prihodnjič.)

SONETI

BOŽO VODUŠEK

XXIX

Če je neumorni godec pred peklom
še zlodeje pripravil v solzen bes,
zakaj bi s svojo liro jaz ušes
ne izmučil Panteon stražčim psom?

Hej, Pegaz pod menoj, ne bodi hrom,
s kopiti v vrata jim pokaži ples,
rezgeči jim v odprte gobce, vmes
gostoli kakor slavec, rjuj kot grom!

Midva ne dava se zastonj odgnati,
in tukaj bova godla vam pred vrati,
dokler se ne odprejo na stežaj:

sem — Pegazu rebulo in pšenico!
sem — meni slavo, uklenjeno devico,
ki ste jo uropali si naskrivaj!

XXX

Premalo za poete je vrtov,
da ne bi se ob vsakem čaru vnel
cel trop, še zadnji pa bi rad na nov
način o istem duhu, žaru pel.

Ko gledam te borilce za naslov
vijoličnih in rožnih, jim vesel
želim uspeh in božji blagoslov:
samo, da so pustili mi plevel!

Ljubimcu, ki je umazan in surov,
se v gumbnico kot zanalašč pritika,
kosmat, smrdeč, bodičast in strupen:

čim bolj opraskan sem in opečen,
tem bolj ljubezensko podjetnost mika
še neotipana poetska snov.

Nerodnežu se je podrl strop
pod krampom, ravno prav za varen grob,
na golo srečo so ga našli v jami
moleti iz kupa z glavo in z rokami.

Počasi so ga izvlekli, odkopali,
le škornji so v zagvozdi obtičali,
najbrž naš knap bi žvižgal kakor kos,
če bi le mogel v jamo delat bos.

Pobit je k inženirju šel in prosil:
par škornjev dajte, ker me je sezulo;
za rebra nič ni treba, so vsa cela.

Dobil je, kar je iskal: da bi te nosil
hudič, naj rajši tebe bi zasulo!
še stroške, misliš, družba bo trpela!

DORA

MAKSIM GORKIJ

Osem jetično bolnih. In to so najbolj muhavi ljudje, ki si jih moremo misliti. Če se dvigne temperatura le za dve, tri stopinje je bolnik od strahu, pobitosti in besa malone neodgovoren.

Bacil tuberkuloze ima smešno lastnost, da vzbuja žejo po življenju prav takrat, kadar ubija. To se kaže tudi v povečani erotični razdraženosti, ki navadno spremlja jetiko. Često so prav brezupno bolni še malo pred koncem trdno prepričani, da morajo zopet ozdraveti. Mislim, da je patolog Strümpel imenoval to stanje »upanje jetičnikov«.

Osmim takim bolnikom je v krimskem penziju s sama stregla sobarica Dora, bitje, čigar plemenske pripadnosti ni bilo mogoče ugotoviti. Včasih se je izdajala za Estonko, včasih pa za Kareljko. Govorila je taurijsko narečje, to je rusko, zdaj z tatarskim, zdaj z armenskim naglasom.

Bila je velika in debela, toda lahkonoža. Njeni gibi so bili okretni in poskočni. Imela je dobrodušen konjski izraz, ustnice so se ji pačile v tolst smehljaj in tudi v njenih velikih očeh, ki so bile čudne bezgove barve, je bilo nekaj tega tolstega smeha. Če je bila zamišljena, so bile te tope oči motne in pogled nekam svinčeno težak.

Bila je brez vsakih šol in neumna, zlasti kadar je hotela biti posebno pametna. Bolniki so jo imenovali zaradi tega tudi »Duro« (neumnico).

To pa je ni nič žalilo in ni pregnalo njenega smehljaja. Ravнала je z njimi popustljivo kakor mati z otroki. Kadar so jetični možki s svojimi potnimi rokami otipavali njeno zdravo, vroče telo, je s svojo veliko, rdečo roko povsem mirno odrivala te potne, bedne roke umirajočih:

»Mir! S takim početjem si le škodite!«

Zelo trdovratno so se potegovali zanjo premožni ljudje, kramarji, podjetniki, med njimi tudi neki mračen, močan ribič, ki je bil vdovec. Vse je privlačevala njena surova lepota, zdrava moč, veselje do dela in njen ravnodušni značaj. Vsakdo je hotel imeti za vse življenje pri sebi to mirno, nežno, človeško bitje. Vedla se je proti njim kakor svoboden in bogat človek, ki natanko ve, kdaj in kako najbolje zapravlja svoj kapital. Zavračala je vse snubce s prav takšnim bedastim, toda pomirljivim smehljajem, s kakršnim je poslušala večne muhe bolnikov in otepala s svojih prsi njihove vsiljive nežnosti.

Bilo ji je vroče celo take dni, ko je žvižgal severni veter in je megla zakrivala malo hišico na gori v motno vlago ter so bolniki, zaviti v plaide in plašče kleli vreme. Ponoči, ko nas je spravila k počitku, si je ogrnila okrog glave črno ruto z rdečo rožo v voglu, stopila na hodnik, pokleknila in vzdihujoč dolgo molila pod mojim oknom:

»O, presveta mati... Kristus, naš bog! In ti sveti Nikolaj...«

Liričnih ali pesniških nagnenj na njej ni bilo opazati. Nič ji ni bilo za cvetice in menila je, da prinašajo le umazanijo v sobe. Ko se je neke noči bolnica, ki je hirala za črevesno jetiko, radovala nad sijajem neba in zvezd, je Dora razbila njeno vzhičenje z besedami:

»Nebo je kakor palačinka...«

Prišel je deveti bolnik. Težko in sopihajoč je stopal po stopnicah na verando, se prijel za držaj in dejal Dori:

»Čeden dečko sem, kaj? Krasota, ali ne?«

To je dejal klavrno in veselo hkratu. Smehljaje je opazoval veliko dekle in pogledal na konice njenih mogočnih prsi.

»Oho, vi ste pa še trdni,« je izgovoril ter neprestano in hitro lovil sapo. »Vi me že ozdravite, ali ne?«

»Seveda,« je dejala Dora nekoliko po armensko.

Imel je sovji obraz z okroglimi mačjimi očmi, z navzdol zavitim nosom in črnimi brčicami. Zloben in zaničljiv obraz.

Odslej pa se je Dora kakor začarana povsem izpremenila, kar je bilo za nas skrajno neprijetno. Pozabljala je, česa smo jo prosili, pospravljala je lahkomiselno in površno in v očeh ji je zasijal neki pijani blesk. Bilo je, kakor bi nenadoma oglušela in oslepela, vedno se je zaskrbljena ozirala proti verandi, kjer je ležal, sopihal in kašljal mali študent Filipov, ki je imel obraz kakor sova. Vsak prost hip je letela k njemu, po sončnem zahodu je izginila v njegovi sobi, in bilo jo je težko dobiti še na izpregled.

On pa je umiral. Čudno se je bližal smrti. Smejal se je, se šalil, skušal je žvižgati operetne melodije, vendar ga je oviral pri tem kašelj. Nekaj narejenega kljubovalnega in ciničnega je bilo na njem. Toda to je bilo le umetno.

»Kako vam ugajajo vse takšne male norčavosti, gospod kolega?« me je vprašal in mežikal s svojim mačjim očesom. »Kako vam ugaja vse to: noč in dan, rojstvo, ljubezen, znanje in smrt. Kaj? Smešno, ali ne? N'est-ce-pas,« kakor pravijo Francozi. Še posebno smešno pri šestindvajsetletniku, kakor sem jaz... Dora!«

Nekje je zažvenketalo posodje, ali pa se je kdo zaletel v omaro. Nato je prišla Dora in čakala z odprtimi očmi, kaj ji bo ukazal ta človek.

»Moj dragi slonček, prinesite mi vendar grozdja, toda hitro!« je zapovedal in se obrnil k meni:

»Silno neizobražena, morda celo nekoliko bedasta ženska!«

Sovražil je druge bolnike in je strupeno zasmehoval njihove smešne strani. Zaradi tega ga tudi niso marali. Z menoj se je sprijaznil, ker je bil velik ljubitelj literature. To naju je zblížalo.

»Literatura je najboljša človekova iznajdba,« je dejal in se oblizoval s svojim sivim jezikom. »In čim delj od življenja je, tem bolje.«

Zdelo se mi je, da prav za prav ne umira za jetiko, marveč zaradi velikega duševnega pretresa.

Umrl je devet in šestdeseti dan svojega bivanja v penziju in fantaziral je v zadnjih vzdihih:

»Fima«... vse moje življenje... le tebe... tebe ljubim... večno, o Fimočka...«

Sedel sem na postelji ob njegovih nogah, Dora pa je stala mračno pri vzglavju. Ihte je božala s svojo ogromno šapo umirajočega po laseh. Pod roko je stiskala sveženj:

»Kaj pravi?« je vprašala in se nemirno vzravнала. »Kaj je to Hvima?«

»To bo gotovo kakšno dekle ali žena, ki jo je ljubil ali jo še ljubi.«

»On? Njo? Hvimo?« je vprašala Dora glasno in začudeno. »Kaj neki, saj ljubi vendar mene, že odkar je pri nas, me ljubi...«

Nato je zopet poslušala Filipovljeve blodnje, dvignila svoje belkaste obrvi, si obrisala s predpasnikom obraz in mi vrgla v naročje sveženj rekoč:

»To je njegova mrtvaška obleka, hlače, srajca in čevlji.«

Nato je tiho odšla.

Čez dvajset minut je študent Filipov nehal blesti. Zelo resno je pogledal na črni četveroknik okna v steni, zavzdihnil in hotel, kakor se mi je zdelo, še nekaj reči. Toda beseda mu je zastala in njegovo malo, do kosti izmозgano telo se je mirno vzravnało.

Šel sem po Doro. Stala je na verandi in gledala doli, kjer sta bila nebo in morje tako temna, da ju ni bilo moč razločiti. Obrnila je proti meni svoj debeli obraz in bil sem začuden, ko sem videl, kako mračen je.

»Mrtev je. Pojdite in oblecite ga, Dora!«

»Nočem.«

Drsala je z nogo, kakor bi hotela razmazati pljunek.

»Nočem,« je ponovila. »Takega človeka nočem videti. Glejte, kakšen človek je bil! Vedno je dejal, da ljubi mene, pri tem pa...«

»Saj ste vendar videli, da umira...«

»Kaj se to pravi? Seveda sem videla, saj nisem slepa! Za svojih par krajcarjev sem mu kupila celo mrliško obleko. Takoj, ko je prišel, sem vedela, ah, mislila sem, da mora umreti! Saj morajo vsi umreti. Toda zakaj me je varal? Nikoli, je dejal, nisem ljubil nobenega dekleta. Na, tu imaš dekleta, vzemi si ga... umri mirno, toda ne varaj ga...«

Tiho je govorila, kakor bi ne pomislila, kaj govori. Nenadoma pa je izbruhnila v takšno ihtenje in tako blazno trpeče, kakor bi izpila cel sod vroče tekočine in bi se strašno spekla.«

»Pojdiva, Dora!«

»Pojdite in oblecite ga sami, če ste tako dober človek. Toda jaz, ne, nočem. To vse skupaj vendar ni... ni bila nikaka šala!«

»Jaz ne znam oblačiti mrtvih.«

»Kaj mi mar? Jaz sem mu vendar le tujec.«

»Že, toda sedaj vendar mrtev.«

»Kaj se to pravi? Nikar mi ne prigovarjajte. Takega človeka nočem videti. Ne varaj...«

Ko sem oblačil mrtvega študenta Filipova, sem slišal tiho, toda pretresljivo ječanje. Tekel sem na verando.

Človek pretaka včasih čisto posebne, vroče in besne solze. Takšne je točila zdaj Dora kleče in udarjala z glavo ob ograjo. Jokala je in tulila, vreščala in govorila brezsmiselne, nenaturne besede:

»Ti moja žalitev... moja ljuba groza... moj mladi... otrok nepozabni...«

Prevedel M. D.

IVANA TURGENJEVA POMLADNE VODE

JOSIP VIDMAR

Ta povest o prvi in drugi ljubezni ruskega popotnika Sanina, ki jo je Turgenjev napisal leta 1871., v svojem triinpetdesetem letu in dvanajst let pred smrtjo, spada po mnenju tako pomembnih ocenjevalcev, kakršen je na primer Thomas Mann, med najbolj dognana dela tega mojstra v finem vnanjem in duševnem opazovanju, v zastrtem pripovedovanju in v tihi zaokroženosti. Posebni čar tega dela najbrže izvira iz neke skrite, dražljive protislovnosti in nasprotnosti med vsebino in obliko, nasprotnosti, ki pa je v delu premagana, več, ki je celo hotena in izbrana, izumljena in ki torej je, ne da bi motila, marveč samo ustvarja in stopnjuje njegovo mikavnost. Vredno je, ogledati si jo od bliže.

Od poetično mladostnega naslova mimo tihega in majhnega miljeja v frankfurtski slaščičarni vdove Rosellijeve z vsemi živopisnimi prebivalci tega mirnega zatišja, mimo nedolžnega dvoboja, mlade ljubezni, razdrte zaroke v malomestni rodbinici, mimo nove zaroke in Saninove poti v Wiesbaden in njegovega novega srečanja, — vsa ta snov in zgodba je po vseh svojih značilnostih izrazita poetično-realistična idila najčistejšega kova. V skladu s tem osnovnim literarno oblikovnim tipom je tudi vse pripovedovanje, ki teče lagodno, se mirno in brezskrbno ustavlja pri podrobnostih, in to najraje pri prijetnih, lahno slikovitih podrobnostih, ki vzbujajo nežno poetično ugodje in kvečjemu ljubezniv nasmeh. Skratka, dovršena in stilno dognana idila, kakršne štejemo med vedre, lahkotne in poetične literarne zvrsti.

V to nežno in igrivo obliko pa je Turgenjev vлил svojevrstno in po značaju docela različno vsebino. Skeptik in dvomljivec, kakršen je bil Turgenjev vse svoje življenje, se je v tej poetični povesti dotaknil najzagonetnejšega čustva v človeškem srcu — ljubezni. Ljubezni v nasprotju z erotično strastjo, njene moči, oziroma nemoči spričo silovitih izbruhov krvnih in telesnih nagonov. Zoperstavil je obe sili v srcu svojega junaka Sanina in pokazal poraz ljubezni z vso pretresljivo prepričevalnostjo, z vsem spoznanjem triinpetdesetletnega moža in z vso odkritostjo velikega umetnika. Strašno je opazovati, kako neogljenjeno in brez moči izgublja ljubezen to usodno bitko. In da bi bil smisel tega dogodka v

človeškem srcu določnejši, ukrene Turgenjev tako, da se tu bori s strastjo mlada, prva ljubezen in da poteče med pravim prebujenjem te ljubezni in njenim porazom komaj nekaj dni. In če je že v smislu zgodbe same dovolj razkrojnega spoznanja o stvareh človeškega srca, postane zaradi te hotene, četudi skrajno diskretne zaostritve okoliščin, v katerih ljubezen doživi poraz, resnica o ljubezni in strasti in o človeku skoraj strupena. In igra tega težkega, malodane okrutnega in strupenega spoznanja v nežni, lahkotni in poetični obliki, to prelivanje strastne in zagrenjene odkritosrčnosti iz prestanih muk — v igrivi idiliki, ta nasprotnost, ki je izbrana kakor da samo zato, da bi popolnoma zaglušila pri-
tajeno ječanje, — to je velika zrelost, veličina in globoki čar te na videz preproste in lahkotne povesti.

Navzlic vsej določnosti pisateljevega spoznanja in navzlic temu, da se pri osrednjem dogodku povesti občutljiv bralec zgrozi nad bednostjo in zmedo človeškega srca in nad nebogljenostjo čiste in svetle ljubezni, ta resnica ni vsiljiva, noče veljati za dokazano, za splošno veljavno. Kot pravi skeptik in kot resničen umetnik izpoveduje Turgenjev samo dejstvo, ki ga je doživel in izgrebel iz svojih spominov. Kakor v vseh svojih delih je tudi tu zvest svojemu umetniškemu nazoru, ki ga je izrazil v temle stavku: »Le tisti, ki ne zmorejo nič boljšega, se podreajo vnaprej določenemu programu; kajti resnično nadarjen pisatelj je zgoščen izraz življenja samega, zato ne more pisati ne slavospevov ne prokletstev: prvo bi ga bilo ravno tako nevredno kakor drugo.« Ta njegova umetniška vera, ki mu neprisiljeno prihaja iz srca, ga dela v tej trpki idili popolnoma pravičnega tudi nasproti poraženi ljubezni. Res, bila je premagana in zavržena, izdana; strast je zmagala, življenje dveh ljubečih se ljudi se je zaokrenilo po volji tuje strasti. In vendar ljubezen ni umrla. Pod večer Saninovega življenja se s staro močjo prebudi nanovo. Ni se izživela v resničnosti, a ostala je resnična in živa, neugonobljiva. Zmagovalka strast je zgorela.

Kakor po tem osrednjem svojstvu so »Pomladne vode« nadvse značilne za Turgenjeva tudi po vsem finem, rahlem in vendarle plastičnem opisovanju ter podajanju dogodkov, ljudi, miljeja in pojavov. Njegova pripoved je polna nežne ljubezni do vsega, do življenja in do sveta, in je zastrta z rahlo melanholijo človeka, ki ne vidi življenju smisla in ki se njegove nesmiselnosti z bolečino zaveda, dasi ga zaradi tega tem nežneje ljubi. Lahnost, melanholično zastrtost in svojski značaj njegovega pripovedovanja sta morda najtočneje opisala brata Goncourtja, ki pravita o njegovi umetnosti, da »se spočetka zmeraj trga iz neke meglene tančice; človek se spočetka niti prav ne zanima za stvar, potem pa ga očarajo, priklenejo in presenetijo mikavne podrobnosti, ki se počasi prikazujejo iz mraka, stopajo na svetlo, vedno bogateje, vedno očarljiveje, vedno bolj polne življenjske moči.«

*

Zgodba »Pomladnih voda« je lahko vsa izum. Ni pa izum vsebina, njeno življenjsko čuvstvo in ne spoznanje o slabotnosti velike moči v človeški duši — ljubezni. Jasno, čuvstva ni mogoče ne izumiti ne ponarediti. Toda »Pomladne vode« vsebujejo še poseben dokaz za pristnost in nepotvorjenost svoje vsebine. Tam, kjer Sanin dokončno podleže strasti in zavrže svojo ljubezen, pravi ženski, ki ga je omrežila? »Jaz pojdem tja, kjer boš ti — in ostanem s teboj, dokler me ne preženeš.« Te besede

so pisateljev osebni stigma v delu, to je mesto, s katerim se je plod dotikal in držal svoje maternice. Kdor pozna življenje Turgenjeva podrobneje, bo v teh nemočnih besedah, ki Sanina izročajo ženski namilost in nemilost, zaslišal prezgodaj utrjeni glas Turgenjeva samega. Spomnil se bo njegove tragične, nepojmljivo brezmočne, skoraj ponižujoče ljubezni do pevke Viardot-Garzia, ki jo je spoznal in vzljubil kot mlad mož, jo jel spremljati kakor senca in ji slediti po vseh njenih turnejah po Evropi skupaj z njenim možem, si pridobil njeno ljubezen in jo spet izgubil, v velikem moralnem trpljenju opazoval njena razmerja z novimi ljubimci ter v bolesi drugoval njenemu soprogu — leta in leta, vse življenje.

Ta ljubezen in pa njegova umetnost sta tako rekoč edini vsebini njegovega življenja, ki se je pričelo leta 1818. nekaj pred ostalimi člani plejade velikih ruskih realistov in se končalo 1883., — duhovno v polni resignaciji in brezupnosti in telesno strahotnih mukah. Umrl je za rakom v hrbtenici.

Z A P I S K I

STEFAN ZWEIG O ERAZMU ROTTERDAMSKEM

Pred tednom dni smo praznovali štiristoletnico smrti Erazma Rotterdamskega, utemeljitelja humanizma in poleg Luthra najvažnejše osebnosti nemške reformacije. Stefan Zweig je napisal lani o njem biografijo, v kateri skuša osvetliti tega »velikega pozabljenca«, o čigar ogromnem znanstvenem, filološkem delu in njegovem genijalnem »Slavospevu norosti« današnji svet komaj še kaj ve. Vzrok temu pozabljenju moramo iskati pred vsem v tem, da je Erazem osebno premalo posegal v aktualne probleme svoje dobe, ki se jih je dosledno izogibal, in da ni zapustil, v nasprotju s svojim antipodom Luthrom, nikakih reform. Malokdaj je zgodovina političnih in duhovnih bojov (in reformacija je bila oboje, kajti Luthrov »proč od Rima« je pomenil v praksi le »proč od Dunaja«) ob istih problemih in ob istih odločitvah izoblikovala dvoje tako nasprotnih osebnosti. Tako je tudi Zweigova knjiga nehotе nekaka primerjalna studija o Erazmu in Luthru. Luther, veliki reformator in revolucionar, je postal ustanovitelj nemškega naroda in nemške nacionalne psihe, in njegov vpliv, čeprav še tako posreden, je ostal neizbrisen v vsem življenju in delovanju nemškega naroda vse do danes. Erazem je obsojal vse reforme izven katoliške cerkve, ki je takrat združevala še vse zapadne narode. Njegov poizkus, združiti vse narode po geslu prosvitljenosti, je propadel in zgodovina je, kakor pravi Zweig, premaganim vedno krivična. Če je bil Luther prvi zavedni Nemec, je bil Erazem prav tako prvi zavedni Evropec. Zato je njegov pomen v čisto duhovnem svetu še neprimerno večji in kvečjemu univerzalnejši kakor pa Luthrov. Moč zadnjega je bila v njegovi zakoreninjenosti in njegovi demoniji, moč prvega pa v njegovi širini in jasnosti. Kakor je Napoleon tragičen simbol enotne Evrope, lahko imenujemo tudi Erazma prav tako tragičen simbol njenega duhovnega edinstva. — V naslednjem prinašamo nekaj podatkov in označb, ki

smo jih povzeli iz Zweigove knjige: »Triumf und Tragik des Erasmus von Rotterdam«, ki je izšla lani v založbi Reichner na Dunaju.

Kar loči Erazma od njegovega velikega sodobnika, je predvsem njegovo sovraštvo do fanatizma, ki ga je smatral za največjega sovražnika razuma. Sam je bil najmanj fanatičen človek, duh morda ne najvišjega reda, toda najširšega znanja. Njegovo poslanstvo je bilo harmonično soglasje v duhu humanosti. Živel je, kakor pravi Goethe, ki mu je v tem podoben, v znamenju odklanjanja vseh skrajnosti. Zanj ni bilo nikakšnih nepremostljivih nasprotij med Kristusom in Sokratom, med krščanstvom in antično modrostjo, med pobožnostjo in npravnostjo. Sam posvečen duhovnik je v imenu strpnosti prevzel pagane v svoje nebeško kraljestvo duha in jih bratovsko uvrstil v družbo cerkvenih očetov. Njegova lepa, tragična zmota — ki je bila hkratu zmota vsega zgodnjega humanizma, ki mu je pripadal — je bila v njegovi veri, da bo človeštvo napredovalo z izobrazbo. Tej zmoti je bila takratna doba zelo naklonjena: številna nova odkritja in iznajdbe ob koncu 16. stoletja, obnova znanosti in umetnosti z renesanso, vse to je postalo osrečujoče, nadnarodno kolektivno doživetje vse Evrope. Vsakdo je hotel postati svetovni občan, cesarji in knezi so tekmovali v podpiranju umetnosti in latinščina je postala njihov skupni bratski jezik, prvi esperanto duha. Prvič po propadu rimskega cesarstva je nastajala pod vplivom Erazmove učenjaške republike skupna evropska kultura, vse za kratko uro svetovne zgodovine. Njegova osebna tragika je v tem, da je bil prav ta najspravljljivejši, nadnarodni duh potegnjen v vrtince največjih ljudskih blaznosti in najbolj divjih nacionalno religioznih bojev, kar jih poznamo.

Naravnost brezprimeren simbol tega nadnarodnostnega in vsemu svetu pripadajočega duha je dejstvo, da sploh nima nikake domovine, nikakega rojstnega doma in se je rodil tako rekoč v brezračnem prostoru. Ime Erasmus Rotterodamus je namreč privzeto in tudi jezik, ki ga je vse življenje govoril, ni bila materinska holandsščina, marveč priučena latinščina. Tudi sam je govoril kolikor mogoče malo o svojem pokolenju, ker je bil nezakonski sin in po vrhu vsega še sin duhovna. Z desetim letom so poslali malega Deziderija v kapiteljsko šolo v Deventer. Leta 1488. je napravil meniško zaobljubo, čeprav ni poslej nikoli več nosil meniške kute in se je tudi vedno spretno izogibal vsem stanovskim predpisom in neudobnostim. Previden v izražanju in v izogibanju vsem nevarnostim, se Erazem vse življenje ni vezal na nikogar, ni priznaval nikakega gospoda nad seboj in ni hotel vršiti trajno niti božje službe. Bil je fanatik neodvisnosti, toda nikak upornik. Študiral je več let v Franciji in Italiji, svoje pravo ozračje pa je našel šele kot tridesetletnik na Angleškem, kjer so prav tedaj, po končanih državljanskih vojnah med belo in rdečo rožo, začele nenadoma procvitati znanosti in umetnosti. Njegova najožja prijateljstva sta bila Thomas Morus in John Fischer.

Za Erazma je značilno, da je cenil le knjižno umetnost. Tako je grajal papeško preveč posvetno podpiranje drugih umetnosti. Renesansa je šla mimo njega tako rekoč neopaženo (v čemer je bil ravno toliko enostranski kakor na primer Lionardo, ki je preziral literaturo). Človek tišine in samote je ljubil bolj knjige kakor ženske, ker so knjige bolj tihe prijateljice. Razumevanje je bilo edini cilj tega nenavadnega duha. Njegove resnice so le jasnosti. Jasnost je nosil že v očeh, vse kar je pogledal, je bilo jasno.

Prvič je zaslovel s svojo zbirko citatov iz rimskih avtorjev »Adagia«. Doslej je moral vsakdo, ki je hotel blesteti s poznavanjem klasikov, brskati noč in dan po knjigah. Sedaj to ni bilo več potrebno. Vse je segalo po njegovi knjigi, vse se je hotelo na hitrico našopiriti s tujo modrostjo. Tako se je moral ta najizobraženejši človek svoje dobe zahvaliti za svojo popularnost najbolj odurni in smešni človeški lastnosti, snobizmu.

Erazem, ki je pokazal nenavadne sposobnosti na vseh poljih, ki se jih je lotil, se je najbolj harmonično izrazil v svojem »Slavospjevu norosti«. Tu nahajamo svetovno naobraženega učenjaka, neizprosnega časovnega kritika in satiričnega zamehovalca. Toda tudi v tem delu je izrazil tejeje kakor v katerem koli drugem, izpričal svojo preizkušeno previdnost. Erazem tu ne govori sam, marveč prepušča svojo kritiko razmer gospo Norosti, ki pripoveduje v prvi osebi. Norost je izpregovorila to, kar je bilo tisočim na usti, toda nikoli ne moremo izvedeti Erazmovega lastnega mnenja. Kdo bi zameril avtorju stvari, ki jih govori neumnost sama. Tako se je neznansko premeteno in rafinirano izognil vsem cenzuram in preganjanjem in vtihotapil v vse knežje dvorce in samostane smodnik reformacije. Cela vrsta ljudi je za polovico tega, kar je povedal Erazem, prišla na grmado.

S to knjigo pričanja politična proza z vso svojo lestvico od pesniškega pa do sramotilnega spisa, ki je dosegel nato svoje vrhove v Voltaireju, Heineju in Nietzscheju. Z Erazmom postane pisatelj prvič v zgodovini evropska sila poleg vseh drugih sil. »Slavospjev norosti« (Laus stultitiae) je nastal v Angliji po Erazmovem povratku iz Italije, kjer je imel priliko opazovati vso pokvarjenost in propalost takratnega Rima, in kjer je za kratek čas prekinil svoje znanstveno delo. V »Slavospjevu norosti« čutimo spoznanje štiridesetletnika, kako malo moči ima razum nad resničnostjo. To ni nikaka grenka obtožba, marveč zrelo, vseodpuščajoče norčevanje iz človeštva. Od sto osemdeset zvezkov, ki jih je napisal Voltaire, je ostala živa le mala, porogljiva satira »Candide«, od številnih Erazmovih foliantov pa le ta slučajni proizvod blestečega igračkanja, proizvod, ki je hkratu prvo in najdrznejše umetniško delo njegove generacije. Kakor vsi humanisti, tudi Erazem ni nikak upornik, marveč stremi le za sintetično duhovno obnovo v okviru katoliške cerkve. Dosleden svojim načelom prosvitljenosti Erazem tudi v teoloških spisih nikoli ne govori o teologiji, marveč le o filozofiji Kristusa. Kakor Sokrat veruje tudi, da se more človeštvo čednosti priučiti.

Nič manjši uspeh ni dosegla njegova poljudna teološka razprava »Priročnik krščanskega vojščaka«, v kateri je našla reformacija že načeto njivo. Zvest svojemu »odkrivanju krščanskih virov« je popravil in na novo prevedel biblijo iz grščine v latinščino, kar je bilo samo po sebi že revolucionarno dejanje, če pomislimo, koliko stvari v sv. pismu je katoliška cerkev tekom stoletij izpustila in zabrisala. Ta prevod je pripravil pot tudi Luthrovemu prevodu sv. pisma v nemščino. Toda tudi to pot je izpričal Erazem svojo konciliantnost: Svoj prevod, ki bi stal koga drugega morda življenje, je posvetil papežu Leonu X., ki se mu je za ta poklon še zahvalil v posebnem pismu.

Med svojim štiridesetim in petdesetim letom je dosegel Erazem vrhunec svoje slave. Bil je najslavnejši človek zadnjih stoletij. Njegova dela so preplavljala svet. Vsi so ga imenovali »kneza znanosti«, »doctor universalis«, »branilca prave teologije« in Pitijo zapadnega sveta. Cesarji,

knezi, ministri, učenjaki se potegujejo za njegovo prijateljstvo. Henrik VIII. ga vabi k sebi v Anglijo, Ferdinand Avstrijski na Dunaj, Franc I. v Pariz. Pet univerz tekmuje med seboj, da bi mu vsilile profesorsko stolico in trije papeži mu pošiljajo pisma polna spoštovanja in občudovanja. V njegovi skromni študijski sobi se zbirajo dragoceni darovi bogatih občudovalcev, zlate čaše, srebrne posode, drage knjige, vse ga vabi, da bi z njegovo povečali svojo lastno slavo. Erazem se, kakor vedno, pusti obdarovati, toda nikoli kupiti. Izogiba se vseh dvorov in vsakdo se mora sam potruditi k njemu, kajti vsakdo si šteje v čast, da ga sploh sprejme. V zgodovini Evrope ni še nihče — niti Goethe in komaj še Voltaire — imel tolike moči zgolj zaradi svoje duhovne sile. Prvič v zgodovini vidi Evropa svoje poslanstvo v nadvladi duha, v enotni zapadni civilizaciji. Zgolj simbolično je, če se Karl V. v grozo svojih dvorjanov skloni in pobere čopič Tizianu, sinu pastirja, če papež na Michelangelov surov ukaz pokorno zapusti sikstinsko kapelo, da bi ne motil mojstra, ter če knezi in škofje namestu orožja začno nenadoma zbirati knjige, rokopise in umetnine. Erazem je bil nosilec svetovne miselnosti, simbol novega časovnega duha. Humanizem, ki je brez orožja osvojil vso Evropo, je sovražil silo in je moral prej ali slej priti v nasprotje s protestantizmom, ki je dosegel delne uspehe šele po dolgotrajnih in najbolj krvavih vojnah, kar jih je poznal takratni svet. »Ves svet je skupna domovina človeštva« je napisal Erazem v svoji »Querella pacis«. Rimski imperij, imperij Karla Velikega in Napoleona I., so bili morda prvi poizkusi te Erazmove moralne ideje. Toda vse te »svetovne domovine« so se opirale na moč orožja. Erazem pa je sovražil silo, prav kakor je bil fanatičen sovražnik vsakega fanatizma. Vsi spori med narodi in med posamezniki so bili zanj le nekakšni nesporazumi, ki jih je treba odpraviti s silo duha in razuma. Za humanizem so bili na svetu le učenjaki, zdelo se mu je nevredno obračati se na mase in na nevedne barbabe in vendar so bile ravno divje, »barbarske« strasti množic tiste, ki so ugonobile to kratkotrajno kraljestvo duha na zemlji.

*

Zanimivo je, da sta se oba poznejša paladina nemške reformacije, Luther in Erazem, instinktivno izogibala drug drugega. Dva tako različna značaja sta morala priti v neizbežen konflikt ob prvem stiku. Erazmova moč se očituje najbolj v samoti, kjer ostane neviden, v pisani besedi. Njuno nasprotje je na prvi pogled očitno že v njuni zunanosti. Luther, sin rudarja in potomec kmetov, je zdrav in naravnost nevarno prenatrpan z življenjsko silo in z vsem surovim veseljem nad to vitaliteto: »Žrem kakor Čeh in pijem kakor Nmec« pravi sam o sebi. Če govori, zveni njegov glas kakor če bi odprli vse registre na orglah; vsaka beseda je zasoljena in surova kakor črni sveži kmetški kruh. Njegova pojava pomeni prodor vsega nemškega, vseh protestirajočih in uporniških nemških nagonov v svetovno zavest. Vedno bolehnemu v svoji delovni sobi prezebojočemu in v svoje kožuhe zavitemu Erazmu manjka vsega tega, česar ima Luther preveč. Toda tudi njuna duhovna narava je v popolnem soglasju z njunimi telesnimi razlikami. Luthrovo obzorje je neprimerno ožje, zato pa je neprimerno globlji. Vse stvari okoli sebe pritegne vase, jih ogreje s svojo rdečo, prekipevajočo krvjo, vsako idejo oplodi s svojo elementarno življenjsko silo ter jo sfanatizira. »Kamor pridem, udriham s kolom«, pravi Luther, ki se poslužuje v boju proti nasprotnikom tudi nečednih

stvari: »V dobrobit cerkve se ne smemo bati dobre, krepke laži.« Viteškost mu je povsem tuja. Sprva sta stremela oba po istem, toda le njuna različna temperamenta sta hotela drugače in nespametno je poudarjati, da se oba ta apostola čiste evangeljske vere nista mogla združiti v skupnem delu. Kajti med dvema takima antagonistoma bi bilo vsako trajno razumevanje nemogoče in kakor je bilo pričakovati, je prišel prve sovražnosti Luther, ki je morda najbolj fanatičen, neupogljiv in nepoučljiv med vsemi genialnimi ljudmi, kar jih je nosila zemlja. Prvi, ki je predlagal Luthru, naj naveže stike z Erazmom — ta je vse usodne in svareče predznake bodočega viharja in spopada, ki mu je grozil z Luthrom, dosledno preslišal — je bil Melanchton, ki je vodil diplomatski del Luthrovega pokreta in je izšel sam iz Erazmove humanistične šole. Temu prigovarjanju se je Luther končno vdal in se 28. marca 1519. sam prvič osebno obrnil na Erazma v pismu, ki je natrpano s tipično humanistično, malone kitajsko vljudnostjo in skromnostjo. Papeževa bula, s katero je izobčil Luthra iz rimske cerkve, je bila tedaj že pripravljena. V tem trenutku bi bilo kaj koristno pridobiti si Erazma in tako z njegovo avtoriteto, ki je papeževu še presegala, izbojevati dokončno zmago protestantovskega gibanja. Erazmov odgovor je bil tak, kakršnega ni nihče pričakoval. Ostal je tudi to pot zvest svojemu načelu neodvisnosti na levo in na desno. Erazem se ni hotel vezati na nikogar, najmanj pa prevzemati odgovornost za neugnanosti in nepremišljene korake, ki bi jih utegnil napraviti ta srboriti reformator. Tako se, kakor v vsem prejšnjem in poznejšem življenju, izogne vsakemu »da« in vsakemu »ne«. Pripomni samo, da je »bežno prelistal« Luthrov komentar k psalmom, v katerem upa, da bo zelo veliko koristil, pri tem pa jasno in nedvoumno poudari svojo načelno nevtralnost. Na Luthra skuša vplivati pomirjevalno, prav tako pa svari papeža pred prenačlenjenjem, kar bi cerkvi le škodovalo, češ »vsaka zmota še ni krivoverstvo«. Toda papež se prav tako malo zmeni za te opomine kakor Luther. Ta čas ga zanimajo vse druge stvari, umetnosti, arhitektura in papeško razkošje. Kdo bi se menil za provincialnega menišča — reformatorja, ki ga lahko ukrotimo kratkomalo z izobčenjem in z grmadom.

Še enkrat je bila usoda reformacije v Erazmovih rokah. Na kongres v Worms, ki ga je sklical cesar, da bi pomiril duhove, je povabil še vedno omahujoči Luthrov pokrovitelj, saški vojvoda Friedrich, tudi Erazma. Njegov »da« ali »ne« bi dokončno odločil vojvodo ali za papeža ali za Luthra in bi nedvoumno imel odločilen vpliv na potek reformacije. V njegovi moči je bilo, da v zadnjem hipu prepreči tridesetletno vojno z vsemi njenimi grozotami. Nikoli v zgodovini ni toliko zaviselo od enega samega človeka, nikoli se ni človeštvo tako vneto potegovalo in tako napeto pričakovalo ene same besedice. Toda Erazem je ostal v svoji študijski sobici in se zopet spretno izognil vsakemu »da« in vsakemu »ne«. »Če bi bil na kongresu, bi storil vse, kar je v moji moči, da bi preprečil to tragedijo.« Toda zamujenih svetovnozgodovinskih dogodkov ni več moč dohiteti. To dosledno in neizprosno neodvisnost na obe strani nam najbolj ilustrira še en, morda najbolj dramatičen prizor te dobe. Ulrich von Hutten, slavni humanist in Erazmov učenec, Alkibiades tega renesančnega Sokrata, poeta laureatus, ki kljub slavi, ki si jo je pridobil s svojimi latinskimi pesmimi, začne rajši »kričati po nemško«, beden, obubožan, z eno nogo v grobu, razkrojen od kužne francoske bolezni, mesece in mesece zaman čaka, da bi ga njegov učitelj sprejel pod streho, kamoli, da bi mu dal priliko, da

bi ga pridobival za zmagovito nemško reformacijo. Cesarji, papeži, vojske, revolucije in vse sile sveta ne premaknejo tega večnega Cunctatorja niti za las. Šele leta 1524. se končno odloči, da izda svoj spis proti Luthru.

Toda tudi Luther je preživel najbolj tragični in dramatični trenutek svoje kariere. To leto so ga čakale vse težje naloge kakor pa teološke diskusije. Na njem se je pričejala izpolnjevati večna usoda vsakega revolucionarja: s tem, da je zamenjaval stari red z novim, je priklical kaotične elemente, ki so ga hoteli prehiteti s še radikalnejšimi stremljenji. Luthrove besede proti plemstvu in proti cesarju je slišalo in vse predobro razumelo tudi kmečko ljudstvo. Luther si je želel le duhovno revolucijo, ljudstvo pa je zahtevalo socialno revolucijo. Erazmova tragedija se je v tem letu ponovila na Luthru samem in prvič v življenju je bil v izkušnjavi, da bi ravnal po erazmovsko. Sam revolucionar je moral nastopiti proti nemški kmečki revoluciji, in za kar se je odločil on, je mogel napraviti zopet le kot ekstremist. »Osel hoče udarcev in drhal hoče, da bi ji vladali s silo.« — »Kdor pade na strani knezov, je mučenik in izveličan, kdor pa pade na oni strani, gre k vragu...« — »Vsa njihova kri je na meni — ...jaz sem jih dal pobiti.«

Toda tudi v svojem neugnanem srdu, ko mu je kri najbolj vrela v žilah, se je izkazal Luther za velikega umetnika, za genija nemškega jezika. Dobro je vedel, s kako velikim nasprotnikom ima opravka, in iz zavesti te odgovornosti je nastalo veliko delo, ki ni nikak bojni spis, marveč temeljita, obsežna, strastna, toda z vsemi teološkimi argumenti podprta razprava »Da servo arbitrio« — o naši zaslužjeni volji. Njegov odgovor Erazmu spada med najpomembnejše diskusije, ki so se vršile v nemškem miselnem svetu med dvema velikanoma. Toda zopet je bil Luther tisti, ki se je po svojem strahotnem in strastnem izpadu ponižal pred Erazmom ter ga v šaljivem pismu prosil za spravo. Erazem, ki je dosledno odklanjal vse obljube in usluge od strani katoliških mogotcev, je ponosno odklonil tudi Luthrovo »mirovno oljko«.

Toda usoda je — mimogrede omenjeno — pregnala tega neodvisnega duha tudi iz njegovega poslednjega skrivališča, iz njegove študijske sobice v Bazlu, kjer je preživel toliko let v zatišju poleg Frobenijeve tiskarne, kjer so se tiskala njegova dela. Pred leti je moral zapustiti univerzo v Löwenu, ker je bilo mesto preveč katoliško in so ga nadlegovali prenapeti katoliški študentje z neprestanimi demonstracijami. Val reformacije je zajel medtem tudi mirno mesto ob Renu, Bazel, ki ga je moral zapustiti, ker je bilo preveč protestantsko. Naselil se je v Freiburgu v Avstriji, kjer so mu ponudili za stanovanje cesarsko palačo, ki pa jo je zopet ponosno odklonil. Svobodni, neodvisni duh, ki se noče vezati na nikakšno dogmo in odločiti za nobeno stran, nima doma na zemlji. A še enkrat ga premaga njegov nomadski duh. Sklene zapustiti Freiburg in se naseliti v Brabantu, kamor ga je povabil brabantski vojvoda. Toda — zopet simbolično naključje — na poti si premisli in se znova naseli v svojem starem bazelskem skrivališču. Še enkrat pred smrtjo je moral odkloniti kardinalski klobuk, nato je umrl z besedami na ustnicah, ki jih je prvič in zadnjič izgovoril v nižjenemškem narečju: »Lieve God«. Še en dih in dosegel je toliko zaželeni — mir.

Značilno je, da je prav tisti čas izhajal v Firencah Macchiavellijev »Principe« (»Vladar«), ki je pravi matematični učbenik brezobzirnosti in nasilja. Duh te knjige je začel obvladovati Evropo in »Principe« je postal

pravi katekizem cele epohe evropske zgodovine. Toda tragični propad Erazmovih idealov nas ne sme oplašiti. Kajti ravno neizpolnjeni ideali se prej ali slej izkažejo za najbolj nepremagljive. Erazem je pripravil literarno pot idealu humanitete. Po njem pravi njegov učenec Montaigne, da je »nečloveškost najhujši greh, ki se ga dojmi le z grozo«. Spinoza stremi po »amor-ju intellectualis«, Diderot, Voltaire, Lessing, skeptiki in idealisti se bore za vse razumevajočo strpnost in toleranco. Schiller je postavil svoj ideal o svetovnem občanstvu, Kant pa zahtevo po večnem miru. Ta črta vodi vse do današnjih dni, do Tolstoja, Gandhija in Romaina Rollanda. Le ob nadosebnih in komaj izpolnjenih idealih čutijo posamezniki in narodi svojo resnično in sveto mero.

Peter Donat.

R A Z N O

NOVA PESNIŠKA ZBIRKA DESANKE MAKSIMOVIČ

Po »Pesmih« (1924), »Vrtu detinstva« (1927), »Zelenem vitezu« in »Gozbi na livadi« (1930) je izdala Desanka Maksimović zdaj svojo peto pesniško zbirko »Nove pesme«. Tudi nam Slovencem ta srbska pesnica ni neznana. Naši dnevniki in naše revije pogostoma poročajo o njej in pred nekaj leti je nastopila z drugimi srbskimi književniki z recitacijo svojih pesmi v našem Narodnem gledališču.

V zadnji pesmi svoje nove zbirke »Usamljenikova pesma« pravi:

— — — — —
znam da nikome ovde nisam rod,
da sam trebala da živim u druge dane.

— — — — —
da nisam donela nikakvu novu vest
da ništa veliko svetu neću reći,
da sve su reči moje samo izpovest
ljudska tužna.

— — — — —
Ali niko na zemlji nije kao ja
razumeo božje beskončno delo;
niko toliko šetao kad mesec sja,
ni toliko slušao lišće svelo.

— — — — —
Ta preprosta in iskrena izpoved je obenem tudi točna karakterizacija Desanke Maksimović kot pesniške individualnosti. Sredi bobneče poplave prvih povojnih izmov, sredi trenja velikih gesel in idej za obnovo sveta po svetovnem klanju, se je začela oglašati Desanka Maksimović z nežnimi izpovedmi svojega srca, svojih nebojevitih občutij. Njene pesmi so ena izmed neštetihih variacij na večni tema: ljubezen, človek, priroda. Človek in priroda sta pri njej tako tesno povezana, da prehajata drug

v drugega, da sta eno; filter med njima je občutljivo srce, človeška toplota, razumevanje, ljubezen. In medtem ko so se mnoga z glasnim hrupom napovedana imena porazgubila in izginila, se je Desanka Maksimović razvijala in razvila v enega najvidnejših reprezentantov poezije na jugu, nedvomno pa v najmočnejšo sodobno srbsko pesnico.

Njena nova pesniška zbirka je razdeljena v petero ciklov. Prvi je posvečen spominom na očeta, kakor ga je videla v svoji mladosti, ko je hodil z dvignjenim desnim ramenom in so mu dlani dišale po tobakovem listju, ljudskošolski učitelj in prosvetitelj, idealist, kakršnih današnja doba skoraj ne pozna več. Polne topline so te pesmi in otožne melanholije za izgubljenim.

Tudi v drugem ciklu, v »Zavičaju«, se vrača Desanka Maksimović v spominih v svojo mladost, v rodno hišo, med domače ljudi, med domače njive in domača polja, v Brankovino pri Valjevu. Tihi večeri v domačem krogu, sij zvezd

— — — — —
i kako se mesec, kao seljak, toplo na
njive smeje;

— — — — —
oživijo v njej in pred nami. Prirodni pojavi kakor toča (»Grad«), »Brest« jih je doživljala v prvi mladosti. Turobni so ti spomini, zdijo se kakor odpoved in umik v mladostne sanje. Vedno bolj se njen pogled obrača k živi in mrtvi prirodi, njeni sopotniki so mravlje, potok, zvezde, trava in cvetka na polju.

Tretji cikel, »Vračanje miru«, je izraz utešitve nemirnega srca, ki najde svoj pokoj v odpovedi. Prelepi »Savin monolog«, potem »Razgovor monahinje z Bogom« in »Glas monahinje« so vsedline tega občutja bolestone sprave s svetom.

* *Savremeni Srpske književne zadruge. Beograd 1936.*

Četrty cikel »Iz Slovenačke« je izraz globokega občutja naše zemlje, naše prirode, naših planin. »Srebrne« plesačice, jelke v snegu, zaživijo pred nami sredi zimske pokrajine:

Poljana srebrna, bela.
Treperi kroz sneg, treperi,
od plesačica jela
na stopalu od leda.
Borova šuma cela,
šuma čuti i gleda.

»Srlna molitva«, »Čuk«, »Oluj« in naposled »Sveto jutro«, v katerem se spominja Cankarjeve matere, Primčeve Julije, Gregorčiča in Murna:

O, eno i Murn odnekuđ sa stenja
maše mi rukom i smeši se na mene.

— kaže, kako toplo je ta srbska pesnica zajela slovensko zemljo in slovenskega človeka.

Zadnji in najobsežnejši cikel »Pesma« vsebuje vrsto intimnih izpovedi, ki so zdaj že globoko prežete z resignacijo. Pesmi »Mladost je prošla«, »Bačeni kamen« in uvodoma omenjena »Usamljenikova pesma« so med najlepšimi v zbirki in morda med najmočnejšimi te pesnice sploh.

Desanka Maksimović je ostala tudi s to zbirko zvesta sebi in svoji pesniški poti. V vsej premenljivosti in nestanovitnosti struj, časovnih tokov, socialnih in drugih problemov ostaja dvoje nespremenjeno: priroda in človeško srce. Obojega iskreni in topli glasnik je Desanka Maksimović, čemer je njena nova pesniška zbirka ponovna priča. Vladimir Bartol

G. B. SHAW 80 LETNIK

28. julija je praznoval osemdesetletnico rojstva tudi naši gledališki publiki že dobro znani pisatelj Georg Bernard Shaw. Njegova domovina je Irska, toda njegovi predniki so bili Angleži. Ker je bil protestant in poleg tega še ateistično usmerjen, je moral kmalu začutiti, da irska tla zanj niso ugodna in se je preselil v London. Tu se je spočetka preživljal s slabo plačanimi službami, s romani, ki niso imeli skoro nobenega uspeha, pozneje pa z glasbenimi in gledališkimi kritikami. V tej dobi se je priključil socializmu, ki mu je ostal zvest tudi v svojem literarnem delu vse do danes. V Londonu se je pobilže seznanil z Ibse novimi dramami in postal njegov vnet pristaš in popularizator. Tudi sam je začel pisati odrske komade in z njimi, kljub vsem in hudim nasprotovanjem, kmalu

uspel in hitro zaslovel po svetu. Poleg številnih dram je napisal še celo vrsto člankov, razprav in tudi nekaj romanov.

Problematico njegovega dela bi lahko reducirali na dva stavka, ki ju je sam izrekel, sicer ne ob istem času, a ki sta bila zanj vendarle vseskozi veljavna: »O, sanje, sanje! Mukepolne, srce razjedajoče, neutešljive sanje, sanje, sanje. Fantazija je kriva, da ni mogoče pogledati nobeni realnosti v obraz. Mogoče je samo viharnos nad tistimi, ki to zmorejo. Končno prideš tako daleč, da ne moreš prenesti nič resničnega: rajši hodiš klavrnin in umazan okrog, kakor pa da bi pazil na svojo obleko in se umival; in potem sovržiš vso družbo okoli sebe, ker sestoji iz samih ubogih, nekoristnih rev, kakršna si sam. In ves čas se smeješ, smeješ, smeješ.« Tako je pisal mladi, samodopadljivi Shaw svojemu šolskemu prijatelju, ko je še v Dublinu presedel večere in noči ob klavirju ter igral Bacha in Wagnerja ter sta bila njegov skepticizem in zasmeh šele v razvoju. Pozneje, ko je že našel svojo pot, je dejal bolj mirno, toda z isto strastjo: »Samo zaradi umetnosti bi se mi ne zdelo vredno zapisati niti enega samega stavka.« To je torej ravno vesje, ki ga je našel in si izoblikoval obraz, kakršnega pri njem poznamo danes. Obraz človeka, ki se je zmerom krepkeje posmehoval »sanjaču« v samem sebi in se prisilil gledati »realnosti« v obraz«. Napovedal je boj »fantaziranju« in se odločil za umivanje, za dostojno obleko in hrano, skratka za civilizacijo. Civilizacija je produkt intelekta, ki zavedno vrednoti stvari in spoznava, kaj nam je koristno in kaj škodljivo; in pod lupo intelekta je Shaw neprestano postavljal vse človeško početje, ga analiziral in komentiral. Seveda se mu je »sanjač« često upiral in kadar mu je najbolj naga-jal, je postajal Shaw najbolj porogljiv, a tudi najbolj živ in najbolj človeški. Tedaj ni več samo bорец za uredničenje socialističnih idej, marveč tudi umetnik, prikazovalec živega človeka, kateri mu je kljub vsej neumnosti in neobgljenosti vendarle simpatičen. Če je dejal o sebi: »Govoriti in pisati moram često tako, da mislijo ljudje, ki bi me sicer obesili, da se šalim,« je povedal samo pol resnice. Govoriti in pisati je moral tako zato, da je mogel ostati pravičen in samemu sebi zvest. Samo tako je lahko združeval v sebi obe nasprotji: »sanjač« in »suhaga« intelektualca, umetnika in boreca za človeško civilizacijo, to je za boljši družbeni red.

M. Č.

O anketi, ki smo jo razpisali v zadnji številki

Do 18. julija je prispelo 367 odgovorov // Odgovori pa še vedno prihajajo, zato bomo poročali o izidu ankete v prihodnji številki // Razdelili smo do zdaj 80 nagrad // Razpisujemo pa še novih 20 nagrad

Kljub počitnicam in poletni vročini je bila udeležba pri anketi, ki smo jo razpisali v 8. številki Modre ptice, zelo velika. Udeležilo se je do 18. julija 367 naročnikov, kar že samo na sebi kaže, da je zanimanje za knjigo zopet v porastu. Še bolj pa kaže to vsebina odgovorov, na katere smo po pravici lahko ponosni. V njih se ne kaže le razpoloženje čitateljev do naše založbe, ki je v 99 % vseskozi pozitivno, marveč tudi razpoloženje slovenskih čitateljev do knjige sploh. Seveda so želje in okusi silno različni, toda v celoti moramo poudariti dejstvo, da prihaja v vseh odgovorih do izraza kultiviran in zrel okus, ki zahteva le dobro in vredno knjigo. Za našo založbo so ti odgovori nad vse razveseljivo priznanje, v še večji meri pa bogata izkušnja ter velika vzpodbuda za nadaljnje delo. Ker odgovori na naša vprašanja še vedno prihajajo in ker želimo, da bi tudi v bodoče ne prenehali, razpisujemo še nadaljnjih

20 knjižnih nagrad,

ki jih bo žreb razdelil med tiste naročnike, ki so nam odgovorili po 18. juliju in med tiste, ki bodo odgovorili do 10. avgusta. Vse naročnike, ki še niso poslali odgovorov, opozarjamo, naj si preberejo razpis nagrad v 8. številki Modre ptice in nam odgovorijo na tam stavljena vprašanja najkasneje do 10. avgusta.

Ker hočemo upoštevati pri poročilu tudi vse nove odgovore, bomo natančneje poročali o izidu ankete šele v prihodnji številki Modre ptice.

Kdo je bil že izžreban

Ker se je do 18. julija udeležilo ankete več naročnikov, kakor smo pričakovali, smo sklenili povečati število nagrad.

Namesto 50 nagrad, kakor smo jih napovedali v 8. številki, smo jih razdelili 80, tako da je bil izžreban skoro vsak četrti naročnik.

Izžrebani so bili do sedaj sledeči naročniki:

Dežela Davorinka, Dol. Logatec; Plut Marica, Ljubljana; Barle Gustav, Novo mesto; Debeljak Vojteh, Škofja Loka; Hrovat Milica, Zagreb; Smerdu Franjo, Ljubljana; Sket Boris, Ljubljana; Mavec Lojze, Sarajevo; Klenovšek Karlo, Ljubljana; Ferluga Ferdo, Rajhenburg; Matko Ivan, Beograd; Lampič Stanko, Muta ob Dravi; Novak Ljudmila, Ljubljana; Poniž Roman, Ljubljana; Naverčnik Karl, Sevnica; Mikl Ivan, Ljubljana; Koren Josip, Šibenik; Korenjak Ivanka, Celje; Kump Erna, Kranj; Dr. Sijanec Milan, Ljutomer; Ing. Sever Rihard, Ljubljana; Sinkovec Fani, Ljubljana; Antončič Jan, Ljubljana; Šlibar Martin, Toplice; Uglešič Dobroslav, Ljubljana; Prebil Ferdo, Kumbor; Mohorčič Marija, Maribor; Krajnc Alojz, Celje; Ing. Da Damos, Planina; Pirčeva Slavka, Podnart; Lavrenčič Mira, Maribor; Drenovec Lujo, Ljubljana; Purgaj Rupert, Pesnica; Čuček Janko, Celje; Marussig Gvido, Sevnica; Toms Josip, Kamenica; Grobelnik Gustav, Celje; Jerala Josip, Stari trg; Srienec Anica, Celje; Novak Vlado, Vevče; Rapetova Nuša, Ljubljana; Novak Hilda, Dev. Marija v Polju; Barle Niko, Metlika; Lipovšek Franjo, Rogaska Slatina; Zisel Herta, Zg. Polskava; Bedina Janez, Lepetane; Plevelj Marija, Celje; Globokar Minka, Ljutomer; Podkrajšek Vilma, Griže; Gregl Dominik, St. Rupert; Pajkova Joža, Vel. Loka; Mohorko Josip, Maribor; Jugovar Beno, Rogaska Slatina; Lipovšek Ivan, Zagorje; Perše Venčeslav, Ljubljana; Štrukljeva-Verbič Milena, Ljubljana; Prek Janez, Zalog; Kasparović Josip, Beograd; Kobi Nada, Borovnica; Kumer Jože, Ljubljana; Vidmar Joža, Krško; Košutnik Silvo, Sv. Pavel pri Preb.; Burni V., Skaručna; Zalokar Vl., Logatec; Bečela Ljubomir, Ruše; Vončina Peter, Beograd; Duković Hans, Omišalj; Globočnik Franc, Jesenice; Širca Franc, Ljubljana; Zrimšek Milena, Majšperg; Prah Ada, Sv. Trojica; Šega Matija, Prevalje; Lavrenčič Gabrijel, Maribor; Zavrtanik Elza, Vodice; Picsek Jurij, Novo mesto; Filipič Ferdo, Tivat; Kessler Franc, Ljubljana; Habjanič Marica, Sušak; Zupanc Lojze, Turjak; Vilar Mia, Stari trg.

Kot izredna publikacija izide v naši založbi

svetovno znano veledelo

znamenitega angleškega pisatelja

H. G. WELLSA

SVETOVNA ZGODOVINA

Iz angleščine jo prevaja Milena Mohoričeva.

Izšla bo v treh debelih knjigah z nad 200 sli-
kami v tekstu in na posebnem papirju za
umetni tisk, krasno opremljena s številnimi
zemljevidnimi kartami in popolnim registrom.

To ogromno delo znamenitega pisatelja in tudi pri nas znanega predsednika mednarodne penklubske organizacije H. G. Wellsa bo gotovo največja in najzanimivejša publikacija, kar jih je v zadnjih letih doživel naš knjižni trg. Za njegovo izdajo smo se odločili zato, ker smo iz vrst svojih bralcev često slišali klice po zgodovinskem delu, ki bi nam podalo očrt vse zgodovine od začetka sveta pa do danes. Ta knjiga idealno ustreza tej zahtevi. Avtor je orisal v njej ne le vso zgodovino človeštva od početkov pa prav do danes, marveč je segel še nazaj in nazorno opisal tudi vse, kar vemo danes o naši zemlji, še predno se je na nji pojavil človek. Pisana je skozi in skozi tako zanimivo, da se bere kakor roman, poleg tega pa pojasnjujejo tekst mnogoštevilne slike. Kdorkoli se zanima za razvoj naše zemlje in življenja na njej, ne bo mogel pogrešati te velike knjige.

Slovenska izdaja »Svetovne zgodovine« bo prevedena iz naj-novejše angleške izdaje, ki je izšla leta 1932. in bo torej popolnejša kakor katerikoli drugi evropski prevod te knjige.

»Svetovna zgodovina« bo izšla v treh debelih zvezkih, in sicer:

1. zvezek izide letos pred božičem;
2. zvezek izide konec maja leta 1937.;
3. zvezek izide novembra leta 1937.

Vse delo bo obsegalo s slikami in prilogami okoli 1500 velikih strani.

Cene v subskribciji:

V platno vezana knjiga Din 450'—

V platno vezana knjiga za naše naročnike Din 375'—

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Samo
še nekaj časa
traja subskripcija za Wellsava
Svetovno zgodovino
Pozneje bo knjiga znatno dražja
Naročite jo še danes

Reviji smo priložili položnice. Naročnike prosimo, da nakažejo naročnino za avgust. Zaostankarje opozarjamo, da izidejo v začetku septembra Turgenjeva »POMLADNE VODE« in »OČETJE IN SINOVI«, ki jih bomo takoj poslali samo naročnikom, ki imajo v redu plačano naročnino.

Važno! Preberite! Važno!

Izredna prilika za naše naročnike

A N A T O L F R A N C E

KUHINJA PRI KRALJICI GOSJI NOŽICI

ROMAN

POSLOVENIL OTON ŽUPANČIČ

»Založba Modra ptica« je od »Zvezne knjigarne« prevzela v svojo založbo roman Anatola Francea »Kuhinja pri kraljici gosji nožici«, ki ga je mojstrsko prelin v slovenščino Oton Župančič.

To izredno delo je pri nas primeroma malo znano, le redki so, ki vedo, da je to prav za prav eden najdragocenejših biserov ne le francoske, marveč vse zapadno-evropske literature. Nobelov nagrajenec, v prejšnjem desetletju umrl Anatol France, je strnil vanj nemara vse svoje visoke pesniške vrline in dal Evropi nesmrtno delo, ki ga od začetka do konca preveva razumevajoči, lirčno nadahnjeni duh plemenite skepe in čeprav včasih pikre, vendarle zmerom dobrohotne ironije; to je tisti vedri in prodorni duh, ki se zdi, da je mogel vznikniti samo iz stoletij stare francoske kulturne tradicije. Vsakdo, ki ve ceniti kvaliteto v literaturi in ki ni navajen obstati zgolj pred čustvenimi silovitostmi, bi moral imeti to knjigo v svoji knjižnici.

Ker je knjiga okusno tiskana, na finem papirju in z lepimi črkami (v majhnem žepnem formatu), smo jo odkupili za svojo založbo, da bi jo lahko ponudili svojim naročnikom po izredno nizki ceni.

Knjigo smo dali po svojem načrtu vezati v zelo lepe platnene platnice, tako da bo knjiga tudi v tem pogledu na višku.

Ceno smo za naše naročnike nastavili izredno nizko, da bi dali tako vsakomur priložnost, da si jo naroči.

In še to lahko vsak redno plačujoči naročnik plača v 2 ali, če želi, celo v 3 obrokih.

V platno vezana stane Din 14.—

s poštino vred Din 16.—

Vendar pa moramo poudariti, da velja ta cena za naše naročnike samo začasno. Pozneje bodo veljale za knjigo zopet normalne cene.

Kdor torej želi obogatiti svojo knjižnico za eno dragoceno in lepo opremljeno knjigo, naj še danes vzame dopisnico in jo naroči.

ZALOŽBA MODRA PTICA V LJUBLJANI

Salda-konte, štrace, journala,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

TISKARNA MERKUR

TRG. IND. D. D.

LJUBLJANA

GREGORČIČEVA 23

TELEFON ŠT. 25-52

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO
IZVRŠILA HITRO, LIČNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA
KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE, REVIJE, KUVERTE,
MEMORANDE, RAČUNE, LETAKE, LEPAKE, POSETNE
KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH

V LASTNI ZALOŽBI IZDAJA: „SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
UPRAVE DRAVSKE BANOVINE“ IN „ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB“,
===== KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOŠLJE =====

V nevarnosti

je tvoj denar, če ga držiš
doma

Roparji

prežijo za najmanjšimi
prihranki

Zaupaj

denar domačim hranilni-
cam!

Nalagaj

svoje prihranke v

HRANILNICO DRAVSKE BANOVINE

(prej Kranjska hranilnica)

V LJUBLJANI

Zanjo jamči

vsa Dravska banovina z
v s e m premoženjem in
vso davčno močjo

KLIŠEJE

vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje

**KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13**